

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

David Šmrha

**Trestný čin podvodu dle § 250, § 250a, § 250b
trestního zákona**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Mgr. Jiří Herczeg, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25. 3. 2008

Adresa: David Šmrha
Malostránská 45
323 30 Plzeň

5. ročník
2007/2008

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

[Handwritten signature]
.....

*„Chtěl bych touto cestou poděkovat JUDr. Mgr. Jiřímu Herczegovi,
Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce.“*

1. ÚVOD

Po pádu totalitního režimu v listopadu 1989 si prošla naše společnost obdobím velkých politických, ekonomických i sociálních změn. S nastolením tržního hospodářství vyvstala na povrch spousta otázek a problémů, které do té doby nebylo třeba řešit a také řešeny nebyly.

Významným negativním jevem, který s sebou přineslo porevoluční období, byl nárůst hospodářské a majetkové kriminality, přičemž zejména majetkové trestné činy představují velkou část vůbec celkové kriminality na našem území. Statisticky patří mezi vůbec nejčastěji páchané a tedy i postihované trestné činy.

Příčin tohoto vysokého nárůstu majetkové kriminality bylo několik. Od nevhodného systému výchovy poznamenaného minulým režimem, přes negativní vztah lidí k práci až po dlouhodobě zakořeněnou neúctu k cizímu majetku, kdy rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bylo veřejností zcela běžně tolerováno. Významným faktorem byla také chybějící základní právní úprava, což bylo pachateli využito k páchání trestných činů jako podvody, úvěrové podvody, zkrácení daně apod.

S potřebou vytvořit jasná pravidla rozvíjejícího se soukromého podnikání logicky vyvstala otázka nové právní úpravy. V prostředí nově obnovující se demokratické společnosti se ukázal trestní zákon č. 140/1961 Sb. jako zcela nedostačující. V porevolučních letech však nebylo možné především z personálních a kapacitních důvodů začít ihned pracovat na rekodifikaci trestního práva. Z tohoto důvodu se zákonodárci i pod tlakem požadavků praxe, které byly třeba urychleně řešit, vydali cestou postupných novelizací stávající úpravy. Ale i přes značný počet těchto novelizací je tento dosud platný trestní zákon dodnes poznamenán komunistickou ideologií založenou na třídním pojetí, jejímž smyslem bylo naopak demokratické soužití pošlapávat. Snaha reagovat na vznik nových právních institutů z jiných odvětví práva a zajistit jim tak patřičnou ochranu, se v trestním zákoně promítla nesystémovým doplněním celé řady kasuistických skutkových podstat s poměrně úzce vymezenými znaky.

Od roku 1998 doplňuje tyto tendence stále výrazněji i potřeba zajistit kompatibilitu našeho trestního práva s mezinárodními úmluvami, kterými je Česká republika vázána, včetně práva uplatňovaného v Evropské unii.

Na potřebě přijmout nový trestní kodex se nemá prakticky celá odborná veřejnost problém shodnout, rozchází se však již v konkrétní podobě některých trestněprávních institutů. I z tohoto důvodu byl Parlamentem v roce 2004 zamítnut po dlouhou dobu připravovaný nový trestní zákoník, a také osud v současné době předloženého návrhu se jeví značně nejistým.

Cílem mé práce je komplexně postihnout úpravu trestného činu podvodu, pojistného podvodu a úvěrového podvodu. V úvodu jsem se zaměřil na historický vývoj těchto trestných činů na našem území, od rakouského trestního zákoníku z roku 1852, přes trestní zákon č. 86/1950 Sb., až po v současnosti platný zákon č. 140/1961, u kterého jsem se snažil zmínit všechny důležité novelizace vztahující se k tématu práce.

Hlavní část práce je věnována obsáhlému výkladu jednotlivých skutkových podstat trestných činů podvodu, pojistného a úvěrového podvodu. U každé z těchto skutkových podstat jsem se snažil vymezit jejich základní znaky, tj. objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku, a to jak z pohledu teoretického, tak z hlediska judikatury vyšších soudů.

V další části jsem se pokusil popsat úpravu obsaženou v novém vládním návrhu trestního zákoníku, s důrazem především na právní úpravu podvodných jednání. Závěr práce je pak věnován slovenské úpravě podvodných jednání a stručnému srovnání s úpravou českou.

2. HISTORICKÝ VÝVOJ TRESTNÉHO ČIN PODVODU

2.1 *Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř.z.*

(ve znění účinném do 31.7. 1950)

I.

S blížícím se koncem první světové války a vznikem samostatného Československa vyvstala otázka, jakou právní úpravou se nově vzniklý stát bude řídit. Tento problém byl nakonec vyřešen recepcí rakouského a uherského práva. Základem trestního práva se tedy stal rakouský trestní zákoník z roku 1852, a to v novelizovaném znění k 28.10. 1918. Přes několik pokusů (návrhy z let 1921 a 1936) nebyl až do poloviny 20. století žádný nový trestní kodex přijat.

Rakouský trestní zákoník rozlišoval tři kategorie soudně trestných deliktů, které se nazývaly „zločin“, „přečin“ a „přestupek“. Rozhodujícím základem této kategorizace byla závažnost typu soudního deliktu. Kategorizace měla své důsledky hmotněprávní – jednotlivým kategoriím soudně trestných deliktů náležely různé tresty – i důsledky procesní – ty se týkaly řešení otázky, který druh soudu rozhodoval v daném případě o té které kategorii deliktů.¹

II.

Rakouský trestní zákoník tedy jako první na našem území vymezil skutkovou podstatu podvodu, a to v hlavě dvacáté třetí nazvané O podvodu, podvodném úpadku a poškození cizích věřitelů.

§ 197

Podvod

Kdo lstivým předstíráním nebo jednáním jiného uvede v omyl, jimž někdo, budiž to stát, obec nebo jiná osoba na svém majetku nebo na jiných právech má škodu trpěti, anebo kdo v tom obmyslu a způsobem právě dotčeným užije omylu nebo nevědomosti jiného, dopustí se podvodu, nechť se k tomu dal svěsti zířností, náruživostí, obmyslem, aby tím někomu zjednal proti zákonu výhody nějaké, nebo jakýmkoliv obmyslem vedlejším.

Podvod je zde vyjádřen jako jednání fyzické osoby, kterým uvede někoho („budiž to stát, obec nebo jiná osoba“) v omyl s úmyslem způsobit mu majetkovou újmu nebo jinou újmu na jeho právech, případně jako jednání se stejným úmyslem, kdy pachatel využije něčího omylu nebo nevědomosti.

Pro trestnost takového jednání se zde tedy nevyžaduje, aby nějaká škoda skutečně vznikla. Postačuje pouze jednání pachatele, kterým někoho v omyl uvede a úmysl škodu způsobit, přičemž osoba uvedená v omyl nemusí být totožná s osobou poškozenou, resp. s osobou, která měla být poškozena. Pod pojem škody se řadí i ušlý zisk.

V rámci skutkové podstaty podvodu se již v této době určitými zvláštními znaky odlišoval úvěrový podvod: „Vylákání zápůjčky nezakládá o sobě ještě podvod; měl-li však vypůjčitel od prvo počátku úmysl, zapůjčené nevrátiti, nebo byl-li si aspoň vědom toho, že je

¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2.vydání. Praha: Linde. 2006. str. 113.

bud' vůbec nebude moci splatiti, neb aspoň ne v určité době, a měl-li v tomto případě úmysl, zapůjčovatele poškoditi, pak jde o tzv. podvod úvěrový.“²

Ustanovení § 198 pak dále stanoví okolnosti, za kterých se podvod stává zločinem. Je to buď z povahy činu (§ 199) nebo pokud způsobená škoda, nebo škoda, ke které směřoval úmysl pachatele, přesáhla částku dvě stě korun (§ 200).³ Podvody, u nichž nejsou splněny podmínky ustanovení § 199 a 200, se považují za přestupky.

§ 199

a) Povaha činu

Jsou-li tu podmínky §197, stane se podvod již z povahy činu zločinem,

a) když se někdo ve své vlastní věci před soudem ku křivé přísaze nabídne, nebo křivou přísahu skutečně vykoná, anebo když se někdo ucházel o křivé svědectví, jež před soudem má se vydati, nebo když se někdo ke křivému svědectví soudu nabídnul nebo je vydal, byl i ve svědectví tom nabízení se ku přísaze nebo vykonání přísahy zároveň obsaženo nebylo;

b) když někdo nepravdivě na se běře charakter veřejného úředníka, nebo lživě předstírá nějaký příkaz vrchnostenský, nebo nějaké zvláštní právo, jež prý od veřejného úřadu obdržel;

c) když se ve veřejné živnosti užívá nepravé míry nebo váhy, nebo míry a váhy takové, která v sobě méně obsahuje, nechť jest cejchovaná nebo není;

d) když někdo napodobuje nebo falšuje veřejnou listinu, nějaké veřejným ústavem zavedené poznamenání kolkem, pečeti nebo známkou;

e) když se mezníky k určení hranic vsazené odstraní nebo přesadí.

Jak v případech ustanovení § 199 písm. b) až e), tak i v případech ustanovení § 201 písm. a) až e) je obecný pojmový znak listivého jednání nahrazen znaky zvláštními. V některých z těchto případů pak je zvláštními znaky nahrazen i pojmový znak uvedení někoho v omyl. Zejména stačí, že bylo užito nepravé míry nebo váhy, že bylo užito falšované listiny nebo pravá listina zničena, že byly odstraněny nebo přesazeny mezníky, že někdo zatajil nález, a netřeba v těchto případech, aby tím byl někdo uveden v omyl, jen když bylo úmyslem vinníka tím způsobiti škodu.⁴

V tomto ustanovení (a pak dále i v § 201) se promítá vyšší míra kazuistiky, na které je trestní zákoník založen. Je zde také vidět, jak široká byla skutková podstata podvodu a jaká poměrně různorodá jednání se pod ní v tehdejší době řadila. Z některých z nich se postupem času vyvinuly samostatné skutkové podstaty. Jedná se např. o křivou výpověď (§ 199 písm. a)), padělání a pozměňování veřejné listiny (§ 199 písm. d a § 201 písm. a)) nebo zatajení věci (§ 201 písm. c)).

Ustanovení § 201 pak demonstrativně vypočítává další širokou škálu jednání, která se stávají podvodem, pokud způsobená škoda dosáhla vyšší částky.

§ 201

Hlavní druhy podvodů, jež podle vyšší částky stávají se zločinem

Způsoby podvodu nedají se sice pro jejich přílišnou rozmanitost všechny v zákoně vypočísti. Vzhledem však ku škodě právě dotčené dopustí se zločinu zvláště ten:

² viz sb. n. s. 856/22 (Sbírka rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky československé)

³ tato částka byla postupně navyšována

⁴ Mířička, A: Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha. 1934

a) *kdo falešné listiny soukromé zhotovuje nebo pravé falšuje; kdo listiny, které mu buď docela nenáleží, nebo mu nenáleží výhradně, na újmu jiného zmaří, poruší nebo je potlačí; kdo napodobené nebo zfalšované veřejné úvěrní papíry, jakož i ten, kdo zfalšovanou minci, nemaje s padělateli nebo s účastníky žádného srozumění, vědomě dále rozšiřuje;*

b) *kdo něčího slabého rozumu zneužívá pověrečným nebo jiným lstivým zaslepováním jemu nebo jinému na škodu;*

c) *kdo věci nalezené nebo omylem ho došlé úmyslně ukryje a sobě přivlastní, což se však na nalezení pokladu zatajeného nevztahuje;*

d) *kdo si dá falešné jméno, falešný stav nebo charakter, vydává se za vlastníka cizího jmění nebo jinak nepravou tvářností se ukrývá, aby si protiprávní zisk přivlastnil, někomu na jmění nebo právech škodu způsobil, anebo někoho ke škodlivým jednáním svedl, k nimž by se nebyl odhodlal, kdyby ten podvod na něm nebyl býval proveden;*

e) *kdo ve hře užívá falešných kostek, falešných karet, nějakého lstivého srozumění nebo jiných lstivých úskoků.*

Trestem za zločin podvodu byl zásadně trest odnětí svobody (dnešní terminologií). Jeho výše závisela jednak na existenci přitěžujících okolností a dále pak na výši vzniklé škody, způsobu provedení podvodu nebo případné recidivě podvodného jednání. Nejprísněji byl trestán zločin podvodu křivou přísahou, za který mohl následovat i trest doživotní.

§ 202

Trest na zločin podvodu

Trestem podvodu jest vůbec žalář od šesti měsíců až do jednoho roku, ale jsou-li tu okolnosti přitěžující, od jednoho roku až do pěti let.

§ 203

Převyšuje-li však částka nebo cena toho, co si pachatel zločinem přisvojil, nebo k čemu jeho úmysl směřoval, sumu dvou tisíc korun; nebo spáchal-li zločinec podvod s obzvláštní smělostí a lstí; anebo vzal-li si provozování podvodů za zvyk, tresce se to těžkým žalářem od pěti až do deseti let.

§ 204

Spáchán-li zločin podvodu křivou přísahou (§ 199, lit. a), odsouzen býti má podvodník k trestu těžkého žaláře na tak dlouho, jak to v § 202 a 203 ustanoveno, a způsobil-li křivou přísahou škodu velmi důležitou, k těžkému žaláři až i na dvacet let, podle okolností i doživotnímu.

2.2 Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

(ve znění účinném od 1.8. 1950)

I.

V období po druhé světové válce se stal základem československého právního vývoje ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 (po válce znovu publikován pod č. 30/1945 Sb.), jímž byla vyjádřena kontinuita s předmnichovským právním řádem a na jehož základě předpisy vydané v období nesvobody (tj. od 30.9. 1938 do 4.5. 1945) nebyly považovány za součást československého právního řádu, neboť nepocházely ze svobodné vůle československého lidu.

Rakouský trestní zákoník byl na našem území nahrazen až novým trestním zákonem č. 86/1950 Sb. s účinností od 1.8. 1950. Tímto zákonem byl zaveden jednotný pojem trestného činu a odstraněna předchozí tripartice soudně trestných deliktů.

II.

Trestný čin podvodu zde byl řazen do hlavy osmé mezi trestné činy majetkové:

§ 249 **Podvod**

(1) Kdo jiného úmyslně poškodí na majetku nebo právech tím, že

- a) jeho nebo někoho jiného uvede v omyl, nebo*
- b) využije omylu jeho nebo někoho jiného,*

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až deset let bude pachatel potrestán

- a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 výdělečně, nebo*
- b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.*

Oproti rakouské úpravě zde došlo jednak ke zpřesnění skutkové podstaty trestného činu podvodu a také k jejímu výraznému zobecnění. Za trestný čin podvodu se zde považuje společensky nebezpečné jednání, kterým pachatel úmyslně poškodí jinou osobu na majetku nebo právech, a to tím, že někoho uvede v omyl nebo něčího omylu využije (lhostejno, zda se bude jednat o omyl na straně poškozeného nebo jiné osoby). Z tohoto ustanovení se později oddělil trestný čin poškozování cizích práv.

Druhý odstavec stanoví okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Dle ustanovení § 76 odst. 4 je trestný čin spáchán výdělečně, hledí-li si pachatel páčáním takových trestných činů opatřit alespoň na čas zdroj příjmů. Zvláště přitěžující okolností se pak dle ustanovení § 75 odst. 4 rozumí taková okolnost, která s trestným činem zpravidla spojena nebývá a která pro svou důležitost zvyšuje nebezpečnost činu nebo pachatele pro společnost.

III.

S trestným činem podvodu souvisí také trestný čin rozkrádání a poškozování majetku národního a majetku lidových družstev, kterému byla poskytována zvýšená ochrana.

§ 245

(1) Kdo majetek národní nebo majetek lidového družstva rozkrádá tím, že

- a) zmocní se věci z takového majetku v úmyslu nakládat s ní jako s vlastní,*
- b) nakládá s věcí z takového majetku, která mu byla svěřena, jako s vlastní, nebo*
- c) ke škodě takového majetku se jinak neoprávněně obohatí,*

bude potrestán odnětím svobody až na pět let.

Tento trestný čin se mohl vyskytnout ve třech formách, které odpovídaly krádeži (odst. 1 písm. a)), zpronevěře (odst. 1 písm. b)) a jinému (tedy např. i podvodným způsobem dosaženému) neoprávněnému obohacení (odst. 1 písm. c)).

Zákonem č. 63/1956 Sb. účinném od 1.8. 1956, který novelizoval trestní zákon, došlo v § 245 ke změně, když pojem „majetek národní nebo majetek lidového družstva“ byl nahrazen výrazem „majetek, který je v socialistickém vlastnictví“. Dále bylo doplněno písm. c) prvního odstavce, jež se nově vztahuje i na jednání pachatele, kterým obohatí někoho jiného (dosud pouze, pokud tím obohatil sebe samého).

2.3 Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

(ve znění účinném od 1.1. 1962 do 30.6. 1990)

I.

Úvodem je třeba říci, že trestní zákon č. 140/1961 Sb., který zrušil trestní zákon z roku 1950, je i přes mnoho novelizací platný dodnes. Původně byl založen na koncepci jednotného pojmu trestného činu, ale zákonem o místních lidových soudech (č. 38/1961 Sb.) byla do našeho právního řádu zavedena nová kategorie soudně trestných deliktů, a to provinění.

Proviněním je zaviněné jednání uvedené v zákoně o místních lidových soudech, kterým byl porušen socialistický právní řád v takové míře, že to ohrožuje nebo poškozuje zájmy společnosti nebo práva a oprávněné zájmy jednotlivce, jestliže vzhledem k okolnostem případu, k osobě provinilého občana a následkům jeho jednání nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu (§ 15 odst. 1 zák. o MLS).

Provinění proti majetku v socialistickém vlastnictví se zde dle § 16 odst. 1 dopustí ten, kdo takový majetek poškodí, zejména krádeží, zpronevěrou, podvodem nebo tím, že jej neoprávněně a svévolně užívá anebo ničí, pokud škoda příliš nepřevyšuje částku 500 Kčs.

V druhém odstavci § 16 zák. o MLS pak byla zakotvena nedbalostní forma provinění proti majetku v socialistickém vlastnictví, kde podmínkou bylo, aby způsobená škoda nepřesáhla částku 5000 Kčs.

Jako trestný čin však byla posuzována jednání, kdy se provinilý občan dopustil činů proti majetku opětovně nebo byl-li jeho čin z jiných důvodů zvláště zavržitelný.

II.

Zákonem o přečinech (č. 150/1969 Sb.) byla zrušena kategorie provinění a naopak zavedena nová kategorie soudně trestného deliktu, a to přečin. Přečin je definován v § 1 zákona o přečinech jako zaviněný, pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně o přečinech a jenž nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu. Zároveň jeho společenská nebezpečnost musí být vyšší než nepatrná.

Přečin proti majetku v socialistickém vlastnictví a osobním vlastnictví je zakotven v § 3 odst. 1 zákona o přečinech:

Pro přečin proti majetku v socialistickém a v osobním vlastnictví bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem do výše 10 000 Kčs nebo propadnutím věci,

kdo způsobí na cizím majetku škodu nepřevyšující 1 500 Kčs zejména tím, že

a) přivlastní si věc tím, že se jí zmocní,

b) přivlastní si věc, která mu byla svěřena,

c) ke škodě takového majetku se obohatí tím, že uvede někoho v omyl nebo něčího omylu využije,

d) zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc.

Druhý odstavec pak upravuje nedbalostní formu jednání svědčícího o neodpovědném postoji k socialistickému vlastnictví, kterým byla způsobena na takovém majetku škoda nepřevyšující částku 5 000 Kčs.

Novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb. byly přečiny zrušeny.

III.

Skutková podstata trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví byla oproti předchozí úpravě zúžena. Jako rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví se nyní postihuje krádež, zpronevěra a podvod ke škodě majetku v socialistickém vlastnictví. Jednání, která byla dosud posuzována jako rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, jimiž se však pachatel nechtěl obohatit ke škodě tohoto majetku, osnova postihuje podle jiných nově vytvořených skutkových podstat jako zneužívání socialistického podnikání, poškozování spotřebitele, neoprávněné užívání věci z majetku v socialistickém vlastnictví, podílíctví ke škodě majetku v socialistickém vlastnictví, zatajení věci z majetku v socialistickém vlastnictví apod.⁵

Za majetek v socialistickém vlastnictví se v duchu Ústavy z roku 1960 považuje především majetek státu (státní socialistické vlastnictví), majetek společenských organizací a majetek lidových družstev. Tomuto majetku byla poskytována vyšší ochrana než majetku v osobním vlastnictví, což se projevovalo zejména vyššími trestními sazbami (až 15 let).

Pro to, aby čin mohl být posuzován jako rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, je nutnou podmínkou vznik materiální škody na takovém majetku. To zároveň předpokládá přesun majetku ze sféry socialistického vlastnictví do sféry osobního vlastnictví občanů.

§ 132

Rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví

(1) Kdo majetek, který je v socialistickém vlastnictví, rozkrádá tak, že

a) přivlastní si věc z takového majetku tím, že se jí zmocní,

b) přivlastní si věc z takového majetku, která mu byla svěřena, nebo

c) ke škodě takového majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že někoho uvede v omyl nebo jeho omylu využije, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

⁵ viz Důvodová zpráva k návrhu trestního zákona, Štefan Breier a kol.: Trestní zákon: komentář. 1. vyd. Praha: Orbis. 1964. str. 382.

Rozkrádat majetek v socialistickém vlastnictví je možno třemi způsoby: krádeží (odst. 1 písm. a)), zpronevěrou (odst. 1 písm. b)) a podvodným rozkrádáním (odst. 1 písm. c)).

Trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví formou podvodu je dokonán obohacením pachatele. Pokud pachatel uvedl někoho v omyl nebo využil něčího omylu s úmyslem obohatit se, ale k takovému obohacení nedošlo, jednalo by se pouze o pokus.

Významný je také vliv omylu, zda jde o majetek v socialistickém vlastnictví:⁶

- a) Pachatel chce si přivlastnit věc z majetku v socialistickém vlastnictví, přivlastní si však věc z osobního majetku, kterou pokládá za věc v socialistickém vlastnictví. V tomto případě jde o pokus rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. Nemůže jít současně o dokonáný trestný čin krádeže podle § 247, ježto pachatel ohledně povahy ukradené věci jednal ve skutkovém omylu.
- b) Pachatel, který si přivlastňuje věc a ví, že věc může náležet do socialistického vlastnictví nebo může být osobním majetkem, souhlasí s přivlastněním a zmocní se jí. Rozhoduje zde skutečná povaha věci, tj. jde-li o věc z majetku v socialistickém vlastnictví, jde o rozkrádání takového majetku, jde-li o věc osobního majetku, jde o krádež.
- c) Pachatel se chce zmocnit věci z osobního majetku, omylem se však zmocní věci z majetku v socialistickém vlastnictví. V tomto případě jde o pokus krádeže.

V dalších odstavcích jsou pak stanoveny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, která koresponduje s vysokou mírou ochrany poskytované majetku v socialistickém vlastnictví. Přísněji se proto trestá, pokud pachatel spáchá čin jako člen organizované skupiny, spáchá-li čin výdělečně nebo způsobí-li takovým činem značnou škodu (přibližně 20 000 Kčs) nebo jiný zvlášť závažný následek Trestem odnětí svobody na osm až patnáct let je pak trestáno, jestliže pachatel způsobí činem značnou škodu a zároveň k takovému činu zneužije svého postavení veřejného činitele nebo takový čin zorganizuje. Stejně je trestán i pachatel, který svým činem způsobí škodu velkého rozsahu (přibližně 100 000 Kčs).

Novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb. byly trestné činy proti majetku v socialistickém vlastnictví z textu trestního zákona vypuštěny.

IV.

Úprava trestného činu podvodu zůstala až do novely provedené zákonem zák. č. 175/1990 Sb. neměnná, trestné činy pojistného a úvěrového podvodu obsaženy nebyly.

§ 250 *Podvod*

(1) Kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že

- a) uvede někoho v omyl, nebo*
- b) využije něčího omylu,*

bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

⁶ Štefan Breier a kol.: Trestní zákon: komentář. I. vyd. Praha: Orbis. 1964. str. 386.

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 výdělečně, nebo
b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

Trestný čin podvodu, a vůbec veškeré majetkové trestné činy v tehdejší době, zde představuje společensky nebezpečné jednání směřující proti majetku, který není v socialistickém vlastnictví, tedy především proti majetku soukromému.

Trestným činem podvodu podle § 250 jsou jen taková jednání, jimiž pachatel způsobuje jinému škodu jen majetkovou. Podvodné jednání, jímž pachatel způsobuje škodu na právech jiného, je trestným činem poškození cizích práv podle § 209.⁷

K dokonání trestného činu podvodu je zde tedy třeba jednání pachatele, kterým uvede někoho v omyl, případně využije něčího omylu, a zároveň se tímto jednáním ke škodě cizího majetku v soukromém vlastnictví obohatí. Vyšší trestní sazbou je pachatel postižen, spáchá-li takový čin výdělečně, resp. způsobí-li při něm značnou škodu (přibližně 20 000 Kč) nebo jiný zvlášť závažný následek.

Trestný čin je spáchán výdělečně, opatřuje-li si pachatel soustavnou trestnou činností po delší dobu alespoň zčásti zdroj příjmů. (§ 89 odst. 4). Jiným zvlášť závažným následkem je třeba rozumět těžší následek než ten, který je v daném ustanovení výslovně uveden a je stejně závažný nebo ještě závažnější než těžší následek vedle něho výslovně uvedený.⁸

V.

Vedle trestného činu podvodu existovala i celá řada trestných činů, jichž se pachatel dopustil tím, že uvedl někoho v omyl nebo využil něčího omylu. Tak tomu bylo u trestného činu odnětí věci hospodářskému určení (§ 116), zneužívání socialistického podnikání (§ 120), poškozování spotřebitele (§ 121), dodávky výrobků a prací zvlášť vadné jakosti (§ 128), zatajení věci z majetku v socialistickém vlastnictví (§ 135), pletich proti sociálnímu zabezpečení a nemocenskému pojištění (§ 138), padělání a pozměňování peněz (§ 140), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 141), padělání a pozměňování známek (§ 145), ohrožení devizového hospodářství (§ 147), zkrácení daně (§ 148), porušení práv k ochranné známce a chráněnému vzoru (§ 150), maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 171), křivého obvinění (§ 174), křivé výpovědi (§ 175), padělání a pozměňování veřejné listiny (§ 176), maření příprav a průběhu voleb (§ 177), šíření poplašné zprávy (§ 199), pomluvy (§ 206), poškozování cizích práv (§ 209), zatajení věci (§ 254), poškozování věřitele (§ 256), obcházení branné povinnosti (§ 268), vyhýbání se výkonu vojenské služby (§ 280). Jde vesměs v poměru k ustanovení § 250 o ustanovení speciální.⁹

Značná část těchto skutkových podstat byla průběhem času pozměněna nebo z textu trestního zákona vypuštěna.

2.4 Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

(ve znění zák. č. 175/1990 Sb., účinném od 1.7. 1990)

I.

Novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb. byly trestné činy proti majetku v socialistickém vlastnictví z textu trestního zákona vypuštěny. Stát dnes poskytuje stejnou

⁷ Breier, Š. a kol.: Trestní zákon: komentář. 1.vyd. Praha: Orbis. 1964. str. 617.

⁸ Breier, Š. a kol.: Trestní zákon: komentář. 1.vyd. Praha: Orbis. 1964. str. 31

⁹ tamtéž, str. 619.

ochranu všem vlastníkům, a to bez ohledu na druh vlastnictví. Tato zásada je vyjádřena v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který říká: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu.“ V souladu s tímto je vlastnické právo upraveno v § 124 občanského zákoníku, který stanoví, že všichni vlastníci mají stejná práva a povinnosti a poskytuje se jim stejná právní ochrana.

II.

Novelou č. 175/1990 Sb. došlo také úpravě skutkové podstaty trestného činu podvodu:

§ 250 Podvod

(1) Kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl nebo využije něčího omylu, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu nikoliv malou.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 výdělečně, nebo

b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(4) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.

Pro naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu zákon nyní nově požaduje, aby v příčinné souvislosti s podvodným jednáním pachatele vznikla na cizím majetku nejméně škoda nikoliv nepatrná.

Pojem škody, resp. její obsah a rozsah, byl oproti minulosti, kdy byl vykládán pouze judikaturou, nově zakotven v § 89 odst. 14 trestního zákona: *Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující nejméně poloviny nejnižší měsíční mzdy stanovené obecně závaznými právními předpisy, nikoli malou škodou se rozumí částka dosahující nejméně trojnásobku takové mzdy, větší škodou se rozumí částka dosahující nejméně desetnásobku takové mzdy, značnou škodou částka dosahující nejméně padesátinásobku takové mzdy a škodou velkého rozsahu částka dosahující nejméně dvousetpadesátinásobku takové mzdy. Těchto hledisek se užije obdobně pro určení výše prospěchu a hodnoty věci.*

Nejnižší minimální mzda pro účely trestního zákona byla původně stanovena na částku 1 600 Kčs (nařízení vlády ČSFR č. 258/1990 Sb.), ale již o rok později na částku 2 000 Kčs (nařízení vlády ČSFR č. 464/1991 Sb.), která zůstala nezměněna až do 31.12. 2001.

V roce 1993 (zák. č. 290/1993 Sb.) zákonodárce reagoval na všeobecný cenový růst tak, že novelou vyjádřil v nové podobě vykládací pravidlo tak, že obecné hodnotící pojmy se počítaly dvojnásobkem příslušné minimální měsíční mzdy.¹⁰

¹⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Linde. 2006. str. 682-683.

II.

Drobná úprava skutkové podstaty trestného činu podvodu byla provedena novelou č. 557/1991 Sb. účinné od 1.1. 1992, která byla zapříčiněna nárůstem organizovaného zločinu v porevolučních letech. Do ustanovení § 250 odst. 3 písm. a) trestního zákona byla doplněna nová okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, a to pro případ, kdy pachatel spáchá trestný čin podvodu jako člen organizované skupiny.

Další novelou č. 290/1993 Sb. účinnou od 1.1. 1994 pak byl z téhož odstavce vypuštěn pojem „výdělečně“.

III.

Novelou trestního zákona č. 253/1997 Sb. účinnou od 1.1. 1998 byl rozšířen výčet znaků objektivní stránky trestného činu podvodu o případ, kdy pachatel úmyslně zamlčí podstatné skutečnosti. Za podstatné skutečnosti se považují takové skutečnosti, bez nichž by nedošlo k majetkové dispozici buď vůbec, anebo by byla učiněna podstatně jiným způsobem (např. pachatel při uzavírání leasingové smlouvy neuvede, že z jeho příjmů jsou na podkladě exekuce prováděny srážky a že v důsledku toho nebude schopen platit smlouvené leasingové splátky – srov. č. 47/02 Sb. rozh. tr.).¹¹

Touto novelou byly také do našeho právního řádu zakotveny dvě nové speciální skutkové podstaty trestného činu podvodu, a to podvod pojistný a úvěrový, jimž jsou věnovány samostatné kapitoly této práce.

IV.

Pro většinu trestných činů obsažených ve zvláštní části trestního zákona byla významná novela č. 265/2001. Touto novelou bylo v § 89 odst. 11 trest. zákona stanoveno nové pravidlo pro výpočet škody: *Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000 Kč, škodou nikoli malou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 25 000 Kč, větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč, značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč a škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující nejméně částky 5 000 000 Kč. Těchto částek se užije obdobně pro určení výše prospěchu a hodnoty věci.*

Vyjádření pevných peněžitých částek přímo v trestním zákoně je třeba považovat za správné a odůvodněné, a to zejména z hlediska uplatnění principu *nullum crimen sine lege scripta, nullum crimen sine lege stricta*, z nichž vyplývá požadavek, aby právní úprava byla jasná, srozumitelná a aby zákonodárce co nejpřesněji stanovil podmínky trestní odpovědnosti. Uvedenému principu lépe odpovídá pojetí, při kterém jsou v zákoně uvedeny pevné peněžité částky vyjadřující rozsah té které kategorizace škody, než předchozí koncepce odkazující na mimotrestní podzákonnou normu.¹²

V.

Zatím poslední novela trestního zákona, dotýkající se mimo jiné i trestného činu podvodu, byla provedena zákonem č. 253/2006 Sb. Trest propadnutí věci zde byl rozšířen o možnost propadnutí jiné majetkové hodnoty, již se rozumí majetkové právo nebo jiná peněží ocnitelná hodnota, která není věcí (např. obchodního podílu, pohledávky apod.). Tím je naplněn požadavek Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (publikované sdělením MZV pod č. 33/1997 Sb.) zajišťovat a následně důsledně konfiskovat majetek, který je nástrojem, prostředkem nebo výnosem z trestné činnosti.

¹¹ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. 5. vyd. Praha: ASPI. 2007. str. 104.

¹² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Linde. 2006. str. 684.

3. TRESTNÝ ČIN PODVODU DLE § 250 TREST. ZÁKONA

§ 250 Podvod

(1) Kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu nikoli malou.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo
b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(4) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.

3.1 Znaky skutkové podstaty trestného činu

Obligatomími znaky skutkové podstaty trestného činu jsou objekt, objektivní stránka, subjekt (pachatel), subjektivní stránka a protiprávnost. Tyto znaky se nutně vyskytují u každé skutkové podstaty trestného činu. Pokud by zde nebyly, nejednalo by se o skutkovou podstatu trestného činu. Pomocí těchto znaků je rozlišováno, o jakou skutkovou podstatu jde.

Vedle těchto obligatorních znaků existují ještě znaky fakultativní (např. určité místo nebo čas).

3.2 Objekt trestného činu podvodu

I.

Za objekt trestného činu jsou považovány v teorii i praxi společenské vztahy, zájmy a hodnoty (vlastnické vztahy, život a zdraví člověka, osobní svoboda, důstojnost člověka atd.), které se někdy souhrnně označují jako „právní statek“, chráněné trestním zákonem.¹³

Od objektu trestného činu je třeba odlišovat hmotný předmět útoku, který je však znakem fakultativním a nevyskytuje se u všech skutkových podstat. Předmětem útoku jsou buď lidé nebo věci, na které pachatel trestného činu bezprostředně útočí a tím zasahuje objekt trestného činu.

II.

Objektem trestného činu podvodu je cizí majetek. Pod pojmem majetku se rozumí nejen věci, ale i pohledávky a majetková práva. Cizím majetkem pak je majetek, který

¹³ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. I.díl. 6.doplňené a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck. 2004, str. 16.

nenáleží výlučně pachateli, tedy může jím být i majetek, který má pachatel v podílovém spoluvlastnictví, případně majetek, jenž je součástí společného jmění manželů.

Hmotným předmětem trestného činu podvodu může být pouze věc.

3.3 *Objektivní stránka trestného činu podvodu*

I.

Objektivní stránka trestného činu je charakterizována způsobem spáchání trestného činu a jeho následky. Obligatorními znaky objektivní stránky jsou jednání, následek a příčinný vztah (kauzální nexus) mezi tímto jednáním a jeho následkem. Fakultativními znaky mohou být místo a čas jednání, účinek, hmotný předmět útoku apod.

II.

Objektivní stránka trestného činu podvodu spočívá v tom, že:

- pachatel uvede někoho v omyl nebo něčího omylu využije nebo zamlčí podstatné skutečnosti,
- oklamaná osoba v důsledku svého omylu provede nějakou majetkovou dispozici,
- touto dispozicí je na cizím majetku způsobena škoda nikoliv nepatrná,
- zároveň s tím dojde na straně pachatele nebo jiné osoby k obohacení.

O podvod se jedná tehdy, pokud vyvolání nebo využití omylu nebo zamlčení podstatných skutečností směřuje od počátku ke zmenšení majetku jiného, které má zároveň přinést obohacení pachatele nebo jiné osoby. Vyvolání nebo využití omylu nebo zamlčení podstatných skutečností je zde prostředkem k obohacení pachatele nebo jiné osoby.

Omyl je rozpor mezi představou a skutečností, a to skutečností jak minulou, tak i současnou nebo budoucí. O omyl může jít i tehdy, když podváděná osoba nemá o rozhodné okolnosti vůbec žádnou představu.

Uvedení v omyl je jednání, kterým pachatel předstírá okolnosti, které nejsou v souladu se skutečným stavem věci. Uvedení v omyl může být spácháno konáním, opomenutím nebo konkludentním jednáním.¹⁴

Otázkou, jaký subjekt může být uveden v omyl se zabýval Nejvyšší soud ČR ve svém Usnesení publikovaném pod č. 24/06 Sb. rozh. tr. V předmětné věci soud nalézací, jakož i soud odvolací dospěly k závěru, že osobou, která měla být uvedena v omyl je Krajský soud v Hradci Králové, u něhož měl obviněný v občanském soudním řízení uplatnit padělanou směnku znějící na částku ve výši 515.369,20 Kč, a takto se snažit obohatit ke škodě poškozeného Ing. L. Z.. Je však zřejmé, že krajský soud by ve věci závazku vyplývajícího z uplatněné směnky žádnou majetkovou dispozicí, v jejímž důsledku by mělo dojít ke škodě na majetku poškozeného a obohacení obviněného neučinil. Vydání směnečného platebního rozkazu nepochybně nelze považovat za majetkovou dispozici. Případnou majetkovou dispozicí by učinil poškozený, kterého však, jak to vyplývá z podstaty skutkového děje, nelze považovat za osobu, která by měla a mohla být v této věci pachatelem uvedena v omyl. Další otázkou, kterou Nejvyšší soud řešil, byla otázka, zda lze podáním žaloby k soudu naplnit znak skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák. „uvede někoho v omyl“.

Nejvyšší soud se neztotožnil s názorem, z něhož vychází napadená rozhodnutí, že by šlo soud, který vede civilní řízení, považovat za subjekt, který lze v rámci tohoto řízení, uvést

¹⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 25. vydání. Praha: Linde. 2007. str. 310.

v omyl ve smyslu skutkové podstaty trestného činu podvodu. Proto senát Nejvyššího soudu dospěl k závěru, že skutek, jímž byl obviněný uznán vinným, není trestným činem podvodu.

Nejvyšší soud k tomu říká: „*Je-li pojem omylu vymezen nevědomou neshodou vůle a projevu, a je-li soud povinen zjišťovat skutkový stav bez důvodných pochybností, čili jinými slovy je místem nalézání práva, pak nastíněný zákonný rámec z povahy věci vylučuje možnost podřadit obecný soud v civilním řízení sporném pod rámec osob, jež mohou být uvedeny do omylu pachatelem trestného činu podvodu.*“¹⁵

Nelze však pominout fakt, že tento právní názor je sice převládající, nikoliv však jediný. Objevují se i názory, že soud uvést v omyl lze, a to vědomým lživým tvrzením. V praxi si lze představit případ, ve kterém bude žalobce tvrdit, že žalovanému jako dlužníkovi půjčil peníze, což prokáže pravou písemnou smlouvou o půjčce s úředně ověřenými podpisy, a nepravdivě uvede, že žalovaný mu peníze nevrátil. Žalovaný, která má povinnost tvrzení a povinnost důkazní ve vztahu ke skutečnosti, že půjčku vrátil, sice v souladu se skutečností namítne, že peníze žalobci osobně vrátil, ale důkazní břemeno neunes, neboť nepožádal o vystavení kvitance a předání peněz nebyl žádný svědek přítomen. Nepřímé důkazy nasvědčující vrácení peněz neexistují nebo jsou nedostatečné. Rozsudek soudu pak nevyhnutelně vyzní v neprospěch žalovaného. V daném případě pak je otázkou jestli tímto jednáním není naplněna skutková podstata trestného činu podvodu.¹⁶

Při využití něčího omylu, tedy při omylu způsobeném jinými okolnostmi než jednáním pachatele, je podstatná ta skutečnost, že pachatel o takovémto omylu ví a využije ho k obohacení sebe nebo někoho jiného. Při tom není třeba, aby pachatel jiného v jeho omylu utvrzoval, případně odhalení takového omylu ztěžoval. Využití něčího omylu musí být úmyslné od počátku. Pokud by tomu tak nebylo a pachatel by si až dodatečně uvědomil, že mu předmět útoku nepatří, jednalo by se o zatajení cizí věci podle § 254 trest. zákona.¹⁷

Podstatné skutečnosti zamlčí ten pachatel, který neuvede při svém podvodném jednání jakékoli skutečnosti, které jsou rozhodující nebo zásadní (tj. podstatné) pro rozhodnutí poškozeného popř. jiné podváděné osoby, tedy takové skutečnosti, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy, k tomu, že k vydání věci, popř. jinému plnění ze strany poškozeného, popř. jiné podváděné osoby, by nedošlo, anebo by sice došlo, ale za podstatně méně výhodnějších podmínek pro tu stranu, která tyto skutečnosti zamlčela nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny. Důležité je zamlčení podstatných skutečností pachatelem, a proto zde není třeba prokazovat, že druhá strana jednala v omylu, tedy že uvedené podstatné skutečnosti jí nebyly známy, resp. že pokud by je znala, nejednala by tím způsobem, kterým v posuzovaném případě jednala.¹⁸

III.

Výkladové ustanovení § 89 odst. 18 trest. zákona stanoví zvláštní prostředek, jakým lze uvést někoho v omyl nebo využít něčího omylu, když říká: „*Uvést někoho v omyl či využít něčího omylu lze i provedením zásahu do programového vybavení počítače nebo provedením jiné operace na počítači, zásahu do elektronického nebo jiného technického zařízení, včetně zásahu do předmětů sloužících k ovládnutí takového zařízení vybavených mikročipem, magnetickým, optickým nebo jiným speciálním záznamem, anebo využitím takové operace či takového zásahu provedeného jiným.*“

¹⁵ viz Sb. rozh. tr. č. 24/06 (Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 11 Tdo 229/2004) a dále Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 6 Tdo 890/2006.

¹⁶ Frgal, O.: Soud lze uvést v omyl. Trestní právo 01/2008

¹⁷ viz např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp.zn. Rt 3 Tdo 293/2006

¹⁸ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II.díl. 6.doplňené a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck. 2004. str. 1473.

I zde však platí základní pravidlo, že v omyl lze uvést pouze určitou fyzickou osobu, nikoliv počítač nebo jiné elektronické či jiné technické zařízení. To může vyvolat určité pochybnosti, např. při posuzování některých zcela automatizovaných bankovních operací, v jejichž důsledku jsou pachateli neoprávněně připsány peníze na účet.¹⁹

Neoprávněný zásah do technického zařízení výherního automatu posuzoval v roce 2001 Nejvyšší soud ČR: „*Jednání pachatele spočívající v tom, že neoprávněně zasáhne do technického zařízení výherního hracího přístroje náležejícího jiné osobě v úmyslu uskutečnit na tomto přístroji hru bez vsazení k tomu potřebné finanční částky, může být posuzováno jako trestný čin podvodu podle § 250 tr. zák., uskuteční-li sám tak hru, kterou způsobí škodu nikoliv nepatrnou, popř. i ve spolupachatelství (§ 9 odst. 2 tr. zák.) s další osobou, která za těchto okolností hru na tomto přístroji uskuteční. Ke vzniku škody na cizím majetku dochází již uskutečněním takové hry, přičemž pro stanovení její výše je třeba vycházet z finanční částky potřebné ke hře, kterou pachatel (popř. spolupachatel) bez zaplacení uskutečnil, zvýšené o případnou výhru z takové hry.*“²⁰

IV.

Jak bylo naznačeno výše, naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák. předpokládá existenci příčinné souvislosti mezi omylem určité osoby (resp. neznalostí všech podstatných skutečností) a jí učiněnou majetkovou dispozicí a dále příčinnou souvislost mezi touto dispozicí na jedné straně a škodou na cizím majetku a obohacením pachatele nebo jiné osoby na straně druhé. Na podvodu mohou být zainteresovány celkem čtyři osoby: pachatel, osoba jednající v omylu, osoba poškozená a osoba obohacená. Kromě pachatele může jít u ostatních osob také o právnické osoby. Má-li být trestný čin podvodu spáchán s využitím omylu (nebo neznalosti všech podstatných skutečností) právnické osoby, musí jednat v omylu (resp. s uvedenou neznalostí) fyzická osoba, která je nebo by byla v dané věci oprávněna učinit příslušný právní úkon spojený s majetkovou dispozicí jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení.²¹

Z tohoto pohledu je podstatné především to, kdo je oprávněn činit jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení právní úkony. Z příslušných ustanovení občanského, resp. obchodního zákoníku vyplývá, že právnická osoba jedná prostřednictvím svého statutárního orgánu (§ 20 odst. 1 obč. zákoníku, § 13 odst. 1 a 2 obch. zákoníku). Za právnickou osobu mohou dále činit právní úkony i jiní její pracovníci nebo členové, pokud je to stanoveno ve vnitřních předpisech právnické osoby nebo je to vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé (§ 20 odst. 2 obč. zákoníku), dále také její zástupce (§ 22 a násl. obč. zákoníku), vedoucí organizační složky podniku (§ 13 odst. 3 obch. zákoníku), prokurista (§ 14 obch. zákoníku) nebo ten, kdo byl při provozování podniku pověřen určitou činností, a to v rozsahu úkonů, k nimž při této činnosti obvykle dochází (§ 15 odst. 1 obch. zákoníku).

Trestný čin podvodu může být, jak judikoval ve svém usnesení Nejvyšší soud, spáchán také na úkor právnické osoby, a to fyzickou osobou stojící jak mimo strukturu právnické osoby, tak i fyzickou osobu uvnitř právnické osoby, která je zařazena do její organizační struktury (např. zaměstnancem). Zde je třeba rozlišovat, zda pachatel majetkové hodnoty vylákal ke škodě právnické osoby na jiné fyzické osobě nebo jimi sám disponoval. V prvním případě by se jednalo o trestný čin podvodu a v druhém o zpronevěru, popř. porušování povinností při správě cizího majetku.²²

¹⁹ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. 5.vyd. Praha: ASPI. 2007. str. 104.

²⁰ viz Sb. rozh. tr. č. 16/2002 (Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu, sp. zn. Tpjn 302/2001)

²¹ viz Sb. rozh. tr. č. 5/2002-I (Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 8 Tz 136/2000)

²² viz NS 26/2004-T 634 (Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 5 Tdo 648/2003)

U trestného činu spáchaného ve prospěch právnické osoby není nutné, aby pachatel byl oprávněn jednat jejím jménem. K dokonání trestného činu postačuje obohacení jiného nezávisle na tom, zda se jedná o osobu fyzickou či právnickou.

V.

Obohacením se rozumí neoprávněné rozmnožení majetku nebo majetkových práv, popř. ušetření nákladů, které by jinak vznikly, a to na straně pachatele nebo někoho jiného. Obohacení se přitom nemusí vztahovat ke konkrétní osobě, zákonný znak je naplněn i obohacením blíže neurčené osoby nebo skupiny osob (viz usnesení Nejvyššího soudu ČSFR, Sb. rozh. tr. č. 18/1991).

Podstatný je zde znak neoprávněnosti obohacení pachatele nebo jiné osoby. Nejedná se o trestný čin podvodu, pokud pachatel jednáním jinak splňujícím znaky podvodu, vyláká na jiném plnění, na které má právní nárok (např. věřitel vůči svému dlužníkovi).

Podvodné jednání pachatele směřuje k obohacení jeho nebo někoho jiného. Z toho mimo jiné vyplývá, že není možné posuzovat jako trestný čin podvodu jednání pachatele, kterým zastírá svou předchozí trestnou činnost. Je nutno rozlišit původní obohacovací jednání pachatele a následné podvodné jednání směřující k zakrytí této trestné činnosti, které jakožto součást původního majetkového deliktu již není samostatně trestné. Pokud by však toto zastírací jednání provedla osoba rozdílná od pachatele, mohlo by se pak jednat o trestný čin podílnictví podle § 251a nebo nadřezování podle § 166 trest. zákona.

Obohacení nemusí být shodné se škodou, která poškozenému vznikla.

VI.

Následek je, vedle jednání pachatele popsaným výše, druhým obligatorním znakem objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Závažnost následku u majetkových trestných činů se posuzuje podle výše způsobené škody

Škodou na cizím majetku je újma majetkové povahy. Jde nejen o zmenšení majetku (*damnum emergens*), tedy úbytek hospodářské hodnoty, ale i ušlý zisk (*lucrum cessans*), tedy o to, o co by jinak byl majetek oprávněně zvětšen. Obsahem škody tu může být peněžitá částka, nějaká věc, ale i konání nebo opomenutí, které má určitou majetkovou hodnotu. O škodu jde i tehdy, když věc nemá dohodnuté vlastnosti a nelze ji použít pro zamýšlený účel, pro nějž byla nabízena a kupována, a to přesto, že zaplacená cena odpovídá skutečné hodnotě věci.²³

Pravidlo, podle kterého se stanoví výše škody, je zakotveno v § 89 odst. 12 trest. zákona: *Při stanovení výše škody se vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a v místě činu obvykle prodává. Nelze-li takto výši škody zjistit, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení v předešlý stav.* Dále je nutné přihlídnout k případnému stáří poškozené nebo odcizené věci, resp. k jejím případnému poškození nebo opotřebení, které snižuje její hodnotu.

Při vylákání věcí podvodným slibem zaplacení dohodnuté částky je nutno vycházet ze skutečné hodnoty věci, a nikoli z výše dohodnuté částky. V tomto případě není škodou dohodnutá částka, nýbrž skutečná hodnota věci, které pachatel převzal.²⁴

Výše způsobené škody je podstatná pro stanovení závažnosti jednání pachatele a rozlišení základní a kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu podvodu. V základní skutkové podstatě vyžaduje zákon způsobení škody na cizím majetku nikoliv nepatrné (§ 250 odst. 1 tr. zák.). Částka 5 000 Kč zde představuje hranici oddělující trestný čin podvodu a odpovídající přestupek podvodu dle § 50 odst. 1 písm. a) zákona o přestupcích. Znakem

²³ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II.díl. 6.doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck. 2004. str. 1470-71.

²⁴ viz Sb. rozh. tr. č. 42/1990-I (Usnesení Okresního soudu v Českém Krumlově, sp. zn. I T 218/89)

kvalifikovaných skutkových podstat je způsobení škody nikoliv malé (§ 250 odst. 2 tr. zák.), škody značné nebo jiného zvlášť závažného následku (§ 250 odst. 3 písm. b)) nebo škody velkého rozsahu (§ 250 odst. 4). Jiný zvlášť závažný následek představuje příklad těžšího následku, jehož minimální intenzita nebezpečnosti pro společnost musí přibližně odpovídat nebezpečnosti nejméně značné škody.²⁵

Z hlediska vzniku škody, způsobené na cizím majetku vylákáním úvěru s úmyslem ho řádně nesplácet, není podstatná skutečnost, že tento úvěr je zajištěn zástavou nebo jiným zajišťovacím institutem, jejíž hodnota je stejná nebo vyšší než výše poskytnutého úvěru. Zástavní právo zde slouží pouze jako prostředek náhrady škody způsobené již dokonaným trestným činem podvodu.²⁶

VII.

Posledním obligatorním znakem objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu je příčinná souvislost mezi jednáním pachatele a vzniklým následkem. Pachatel může být trestně odpovědný pouze v případě, kdy svým jednáním následek skutečně způsobil. Pokud tento příčinný vztah chybí, nemůže nastat trestní odpovědnost.

U trestného činu podvodu musí existovat příčinná souvislost mezi omylem určité osoby, resp. neznalostí všech podstatných skutečností a v tomto omylu (neznalosti) učiněnou majetkovou dispozicí, a dále mezi touto dispozicí na jedné straně a škodou na cizím majetku a obohacením pachatele nebo jiné osoby na straně druhé.²⁷

3.4 Subjekt trestného činu podvodu

I.

Subjektem trestného činu je pachatel, tj. fyzická osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu, v době jeho spáchání dovršila patnáctý rok věku a byla přičetná. Trestní zákon v ustanovení § 9 odst. 1 uvádí, že pachatelem trestného činu je ten, kdo trestný čin spáchal sám. Osoba pachatele se tím odlišuje od případných spolupachatelů (§ 9) a účastníků (§ 10).

Pachatelem trestného činu může být pouze fyzická osoba. I přes fakt, že se v odborných kruzích diskutuje o trestní odpovědnosti právnických osob, české trestní právo zatím stojí na zásadě individuální odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Kolektivní odpovědnost ani odpovědnost za cizí vinu se neuplatňuje.

II.

Pachatelem trestného činu podvodu může být kdokoliv. Zákon nevyžaduje žádné zvláštní vlastnosti pachatele, ani jeho zvláštní postavení či způsobilost. Pachatelem trestného činu podvodu je tedy fyzická osoba, která jiného uvedla v omyl, využila omylu jiné osoby nebo zamlčela podstatné skutečnosti, čímž někomu způsobil majetkovou újmu a zároveň sebe nebo jiného obohatila. To vše za předpokladu, že v době spáchání takového činu dovršila patnáctý rok věku a byla přičetná.

²⁵ k výkladu škody viz také kapitola o historickém vývoji

²⁶ viz Sb. rozh. tr. č. 9/05

²⁷ viz Sb. rozh. tr. 5/2002-I (Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 8 Tz 136/2000)

3.5 Subjektivní stránka trestného činu podvodu

I.

Jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění. Zásada odpovědnosti za zavinění je vůbec jednou ze základních zásad nejen českého trestního práva. Pro spáchání trestného činu je zavinění požadováno vždy, objektivní odpovědnost je vyloučena.

Zavinění je definováno jako vnitřní (psychický) vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, ať již vytvořených pachatelem nebo objektivně existujících bez jeho přičinění již v době činu.²⁸

Zavinění je konstruováno na složce vědění a vůle. Z hlediska formy se rozlišuje zavinění úmyslné (přímý a nepřímý úmysl) a nedbalostní (vědomá a nevědomá nedbalost). O přímý úmysl jde tehdy, jestliže pachatel věděl, že způsobem uvedeným v trestním zákoně poruší nebo ohrozí zájem chráněný trestním zákonem, a zároveň takové porušení nebo ohrožení způsobit chtěl (§ 4 písm. a)). U úmyslu nepřímého postačí, že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že je způsobí, s tím byl srozuměn. (§ 4 písm. b))

V případě vědomé nedbalosti pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí. (§ 5 písm. a)). U nevědomé nedbalosti pachatel nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač to vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrem vědět měl a mohl.

II.

Pro spáchání trestného činu podvodu v základní skutkové podstatě se zásadně vyžaduje zavinění úmyslné, postačuje úmysl nepřímý. Pachatel tedy musí vědět a chtít, případně s tím být srozuměn, že svým jednáním uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti a tím způsobí na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou. Zároveň s tím musí být dán úmysl pachatele sebe nebo někoho jiného obohatit. Pokud by zde obohacovací úmysl nebyl od počátku, nejednalo by se o trestný čin podvodu (podle okolností by mohlo jít např. o trestný čin zatajení cizí věci).²⁹

III.

V ustanovení čl. 8 ods. 2 Listiny základních práv a svobod se stanoví, že nikdo nesmí být zbaven osobní svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku. Proto o trestný čin podvodu nemůže jít v případě, kdy dlužník pouze včas nesplnil svůj závazek vůči věřiteli (např. platit splátky, vrátit vypůjčenou věc). O podvod by se jednalo jen tehdy, pokud dlužník již v době uzavírání smlouvy pojal úmysl nebo byl přinejmenším srozuměn s tím, že svému závazku nedostojí nebo že ho nesplní ve smluvené lhůtě, a že tím věřitele uvádí v omyl, aby se k jeho škodě obohatil.

Jestliže však teprve po uzavření půjčky peněz (nebo jiného závazku), které bránilo vypůjčitelovi splnit závazek z půjčky a které nemohl v době uzavření půjčky ani předvídat, když jinak byl tehdy schopen závazek splnit, nebo jestliže byl sice schopen peníze vrátit ve sjednané lhůtě, ale z různých důvodů vrácení peněz odkládal, nebo dodatečně pojal úmysl

²⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Linde. 2006. str. 203.

²⁹ viz dále vztah trestného činu podvodu k trestnému činu zatajení věci

peníze vůbec nevrátit, pak jeho jednání nelze považovat za trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 písm. a) tr. zák.³⁰

Podobně argumentoval Nejvyšší soud také v obdobném případě, kdy konstatoval, že skutečnost, že obviněný nevrátí vypůjčené částky peněz v termínu, který slíbil, není sama o sobě dostatečným důkazem pro zjištění, že při půjčce uvedl věřitele v omyl. K tomu, aby bylo možno dovodit, zda jde pouze o prodlení se splněním závazku zaviněné dlužníkem, a tedy o občanskoprávní poměr, anebo zda jde o trestný čin podvodu, je třeba, aby byly pečlivě objasněny, ale také hodnoceny všechny okolnosti pro takové posouzení důležité.³¹

V případě uzavírání tzv. leasingové smlouvy, jak judikoval Nejvyšší soud ČR, nestačí pro trestnost pachatelova jednání zjištění, že již v době uzavírání této smlouvy uvedl nepravdivé údaje o svých příjmech, ale především musí být prokázáno, že již v té době věděl, že s ohledem na své finanční poměry nebude moci dostát ani základním podmínkám vyplývajícím ze smlouvy a byl s tím srozuměn, takže smlouva vlastně byla uzavřena jen jako prostředek k vylákání předmětu leasingu, kterým uváděl pronajímatele v omyl. Čin je v takovém případě dokonán převzetím předmětu leasingu pachatelem, jenž se tímto způsobem obohatí na úkor leasingové společnosti.³²

Za trestný čin podvodu (tehdy rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1 písm. c)) se naopak dá označit jednání pachatele, který vědomě vystaví šek bez existujícího nebo v brzké době očekávaného krytí na sporožirovém účtu. V posuzovaném případě obviněný sice věděl, že již žádné peníze na sporožirovém účtu sice nemá, ale přesto prostřednictvím šeků nakoupil několik výrobků, resp. na ně vybral na ně hotovost.³³

IV.

Trestní zákon v ustanovení § 6 stanoví, že k okolnosti přitěžující nebo k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlédne, jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že tento zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné. K naplnění kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu podvodu a tím použití vyšší trestní sazby postačuje, aby zde bylo prokázáno zavinění pachatele alespoň ve formě nedbalosti.³⁴

Nedbalost pachatele ve vztahu k tomuto těžšímu následku musí však být prokázána a nelze ji presumovat jen ze skutečnosti, že tento těžší následek je v příčinném vztahu k úmyslnému jednání pachatele zaměřenému k rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví (dnes se jedná krádež, zpronevěru, případně podvod).³⁵

³⁰ viz Sb. rozh. tr. č. 54/1967-I (Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 3 Tz 5/67), dále též Sb. rozh. tr. č. 57/1978 (Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 57/1978-III) nebo Sb. rozh. tr. č. 38/2001 (Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 5 Tz 146/2000)

³¹ viz Sb. rozh. tr. č. 15/1969 (Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 4 Tz 76/68)

³² viz Sb. rozh. tr. č. 47/2002 (Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 3 Tz 194/2001)

³³ viz Sb. rozh. tr. č. 16/1980 (Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 7 Tz 40/79)

³⁴ viz např. Sb. rozh. tr. č. 71/1971 (Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 1 To 78/71)

³⁵ viz Sb. rozh. tr. č. 5/1982 (Usnesení Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 2 To 7/81)

4. VZTAH TRESTNÉHO ČINU PODVODU K JINÝM TRESTNÝM ČINŮM

4.1 *Trestný čin poškozování cizích práv podle § 209 trest. zákona*

Trestného činu poškozování cizích práv se dopustí ten, kdo jinému způsobí vážnou újmu na právech tím, že uvede někoho v omyl nebo využije něčího omylu. Tato skutková podstata nemajetkového podvodu se od podvodu majetkového oddělila s účinností trestního zákona z roku 1961. Od trestného činu podvodu se odlišuje jiným objektem trestného činu, jímž je zde ochrana jiných než majetkových práv. Způsob jednání je s výjimkou zamlčení podstatných skutečností stejný jako u trestného činu podvodu.

4.2 *Trestný čin krádeže podle § 247 trest. zákona*

Základní rozdíl mezi trestným činem krádeže a trestným činem podvodu spočívá v tom, že v případě krádeže se pachatel předmětu útoku zmocní sám, zatímco při podvodu mu ji podvedená osoba vydá. Pokud však pachatel omyl vyvolá nebo využije pouze k tomu, aby měl lepší příležitost se věci zmocnit (např. předstírá, že je opravář, aby měl přístup do bytu), jedná se o trestný čin krádeže.

Rozlišení těchto dvou skutkových podstat se objevuje i v judikatuře vyšších soudů. Nejvyšší soud svým Rozhodnutím Kr I 508/21 stanovil, že: „*V tom, kdo neprávem tvrdil vůči tomu, kdo uschoval věc zapomenutou neznámo kým, že věc jest jeho, by tak docílil jejího vydání, dlužno spatřovati skutkovou podstatu podvodu, nikoliv krádeže.*“³⁶

V daném případě šlo o to, že pachatel vědomě tvrdil, že batoh nalezený vrátným na nádraží je jeho, ačkoliv to nebyla pravda. Po vydání batohu pachateli nemohl být případ kvalifikován jinak než jako podvod spáchaný na vrátném, jelikož předmětný batoh byl v držení vrátného a nikoliv jeho majitele, jemuž tedy ani nemohl být odňat. Z tohoto důvodu se o krádež jednat nemohlo.

4.3 *Trestný čin zpronevěry podle § 248 trest. zákona*

Trestného činu zpronevěry se dopustí ten, kdo si přisvojí cizí věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která mu byla svěřena, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou. Rozdíl oproti trestnému činu podvodu spočívá v tom, že věc je pachateli předem a dobrovolně svěřena, pachatel ji tedy nezískává využitím omylu jiného. O podvod by se mohlo jednat pouze v případě, kdy by pachatel měl v úmyslu věc nevrátit a ponechat si ji již v době, kdy mu byla svěřována. Pokud by se k tomuto rozhodl až dodatečně, jednalo by se o zpronevěru.

Tento závěr také vyplývá z Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě publikovaným pod č. 106/1953 Sb. rozh. tr.: „*Vylákal-li pachatel svěřeni (půjčení) věci předstíráním, že ji v určité době vrátí, ač s ní chtěl naložit jako s vlastní, nejde o zpronevěru, nýbrž o podvod.*“³⁷

V tomto případě si pachatel vypůjčil od svých spoluzaměstnanců oblek, plášť a finanční hotovost s tím, že je do určité doby vrátí. To však neučinil, když oblečení vzápětí

³⁶ viz Sbirka rozhodnutí NS (1919-1948) – Vážný č. 938/1922 (Rozhodnutí Kr I 508/21)

³⁷ viz Sb. rozh. tr. č. 106/1953 (Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, sp. zn. 3 To 85/53)

prodal a peníze utratil. Od počátku zde byl tedy úmysl poškodit spoluzaměstnance tím, že je uvede v omyl, v němž mu věci a peníze půjčili.

4.4 Trestný čin provozování nepoctivých her a sázek podle § 250c trest. zákona

Trestného činu provozování nepoctivých her a sázek se dopustí ten, kdo provozuje peněžní nebo jinou podobnou hru nebo sázku, jejíž pravidla nezaručují rovné možnosti výhry všem účastníkům. Tato skutková podstata reagovala na stále rostoucí množství tzv. „pyramidových“ her, kde reálnou možnost výhry mají pouze ti, kteří jsou na samém vrcholu pyramidy, a to na úkor později se zapojujících účastníků.

Svým způsobem se jedná o zvláštní způsob podvodného jednání, i když o trestný čin podvodu zpravidla nejde. Základním znakem tohoto trestného činu je fakt, že tato peněžní hra nebo sázka nezaručuje svými pravidly rovné možnosti výhry všem účastníkům. To je odlišuje od tzv. hazardních her, při nichž výsledek závisí zcela nebo převážně na náhodě, a na něž toto ustanovení nedopadá.

Jednočinný souběh trestného činu provozování nepoctivých her a sázek s trestným činem podvodu je vyloučen. O podvod se zde jednat nemůže, jelikož vyvolání nebo využití omylu není znakem této skutkové podstaty. Naopak účastníci jsou zpravidla předem poměrně dobře informováni o pravidlech hry, avšak vzhledem k jejich konstrukci si neuvědomují, že jejich naděje na výhru je jen velmi malá.

4.5 Trestný čin lichvy podle § 253 trest. zákona

Trestného činu lichvy se dopustí ten, kdo zneužívá něčí tísně, nezkušenosti nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede.

Na rozdíl od trestného činu podvodu zde pachatel nejedná v úmyslu uvést poškozeného v omyl, ale zneužívá jeho situace. Poškozený často jedná pod vlivem finanční tísně nebo proto, že nemá schopnost pochopit následky svého jednání. Představa poškozeného o podstatě jeho jednání při lichvě je celkem správná, ale hodnocení vzájemného poměru obou plnění (plnění vlastního a plnění pachatele) je nesprávné.³⁸

4.6 Trestný čin zatajení věci podle § 254 trest. zákona

Trestného činu zatajení věci se dopustí ten, kdo si přisvojí cizí věc nikoli nepatrné hodnoty, která se dostala do jeho moci nálezem, omylem nebo jinak bez přivolení osoby oprávněné.

Rozdílem oproti trestnému činu podvodu je to, že pachatel se rozhodne přisvojit si cizí věc až dodatečně. Pokud by zde byl úmysl přisvojit si věc již v době, kdy se dostala do jeho moci, jednalo by se o podvod.

Z judikatury je k rozlišení těchto trestných činů dobré připomenout Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR publikované pod č. 17/1980 Sb. rozh. tr., které se zabývalo vztahem

³⁸ viz Sb. rozh. tr. č. 85/1956 (Rozhodnutí Krajského soudu v Bratislavě, sp. zn. 4 To 78/56)

trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví (viz kapitola o vývoji trestného činu podvodu) a trestného činu zatajení věci. Soud zde konstatoval, že přijetí peněžité částky z majetku v socialistickém vlastnictví v úmyslu ponechat si ji, přestože pachatel ví, že mu nenáleží a že mu byla zaslána omylem, naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. Naopak o zatajení věci v socialistickém vlastnictví by šlo v případě, kdy pachatel si přivlastní věc z takového majetku, která se dostala do jeho moci omylem, pachatel o tomto omylu neví a až dodatečně si uvědomí, že mu věc nepatří.³⁹

4.7 Trestný čin nepřímého úplatkářství podle § 162 odst. 1 trest. zákona

Trestného činu nepřímého úplatkářství podle § 162 odst. 1 tr. zákona se dopustí ten, kdo žádá nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, nebo za to, že tak již učinil. Tento trestný čin předpokládá, že pachatel má vzhledem k svému postavení možnost působit na výkon pravomoci veřejného činitele.

Jestliže však pachatel, který žádá nebo přijme úplatek, jen předstírá, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, ve skutečnosti to však nemíní učinit, nejde o trestný čin nepřímého úplatkářství, ale o trestný čin podvodu, případně o pokus tohoto trestného činu.⁴⁰

4.8 Trestný čin pletich v souvislosti s veřejnou soutěží podle § 128b písm. b) a pletich při veřejné dražbě podle 128c písm. b) trest. zákona

Tyto trestné činy spáchá ten, kdo se dopustí pletich v souvislosti s veřejnou soutěží nebo při veřejné dražbě, a to tím, že jinému poskytne, nabídne nebo slíbí majetkový nebo jiný prospěch za to, že se zdrží účasti v soutěží (§128b písm. b)) nebo podávání návrhů při dražbě (§ 128c písm. b)).

K odlišení těchto skutkových podstat od trestného činu podvodu přijal Nejvyšší soud ČR Usnesení publikované pod č. 14/1993 Sb. rozh. tr., když nabídnutí značné finanční částky účastníkovi dražby za to, aby z veřejné dražby odstoupil, neposoudil jako trestný čin podplácení ani přípravu k trestnému činu podvodu, neboť takovým rozhodnutím účastník dražby vykonává jen své osobní právo (tedy neobstarává věci obecného zájmu spojené s dražbou jako např. licitátor) a neuvádí nikoho v omyl. Nejde o předstírání toho, že je počet účastníků dražby nižší, ale o skutečné omezení jejich počtu se všemi právními důsledky tohoto kroku, zejména ztrát možnosti získat věc, která je v dražbě prodávána. Takové jednání dle NS naplňuje znaky trestného činu pletich při veřejné soutěži a veřejné dražbě (dnes dvě samostatná ustanovení).⁴¹

³⁹ viz Sb. rozh. tr. č. 17/1980 (Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 6 Tz 47/79)

⁴⁰ viz Sb. rozh. tr. č. 16/1981-II (Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 4 Tz 23/80)

⁴¹ viz Sb. rozh. tr. 14/1993 (Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 4 Tz 37/92)

4.9 Trestný čin padělaní a pozměňování peněz podle § 140 odst. 2 trest. zákona

Tohoto trestného činu se mimo jiné dopustí ten, kdo padělané nebo pozměněné peníze udá jako pravé. Za padělané se považují jakékoliv napodobeniny peněz, které vzhledem ke své kvalitě mohou být při udávání zaměněny s pravými a dostat se tak do oběhu. O trestný čin podvodu by se jednalo v situaci, kdy pachatel jinému předstírá, že mu předává pravé peníze, přitom však jde o takové napodobeniny, které vůbec nejsou s to plnit funkci platidla nebo oběživa (pouze barevně přizpůsobený kus papíru apod.). V tomto případě by pachatel neudával padělané peníze, nýbrž jiného uváděl podvodným jednáním v omyl ve smyslu ustanovení § 250 tr. zák.⁴²

Objektem trestného činu podvodu a trestného činu padělaní a pozměňování peněz podle § 140 tr. zákona jsou odlišné společenské vztahy. V prvním případě jde o ochranu majetku a majetkových práv, kdežto v druhém o ochranu měny. Znaky trestného činu padělaní a pozměňování peněz jsou širší než znaky trestného činu podvodu, a to v tom smyslu, že nezahnují nutně jen podvodné jednání. Trestnost jednání spočívajícího v udání padělaných nebo pozměněných peněz jako pravých, není závislá na skutečnosti, zda příjemce peněz o jejich padělaní nebo pozměnění věděl, či zda je považoval za pravé.

Znaky trestného činu padělaní a pozměňování peněz podle § 140 odst. 2 také nezahnují okolnosti, že na jedné straně došlo k obohacení pachatele či jiné osoby a na druhé straně ke způsobení škody na cizím majetku, tak jako je to u trestného činu podvodu.

Z důvodu těchto odlišností došel i Vrchní soud v Praze k závěru, že jednočinný souběh mezi těmito trestnými činy je možný.⁴³

4.10 Trestný čin zkrácení daně, poplatku a jiné povinné platby podle § 148 trest. zákona

Trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 148 tr. zákona se dopustí ten, kdo ve větším rozsahu zkrátí daň, clo, pojistné na sociální zabezpečení, úrazové pojištění nebo zdravotní pojištění, poplatek nebo jinou jim podobnou povinnou platbu, případně vyláká výhodu na některé z těchto povinných plateb.

Zkrácení daně je zpravidla považováno za zvláštní případ podvodu, jímž se v rozporu se zákonem ovlivňuje daňová, poplatková, celní povinnost určitého subjektu tak, že ten v rozporu se skutečností předstírá nižší rozsah této povinnosti nebo předstírá, že takovou povinnost vůbec nemá. Pachatel tedy příslušné výkazy či podklady pro stanovení určitých povinných plateb zfalšuje, nepořídí, úmyslně zkreslí nebo nevede, aby tím dosáhl nižšího výpočtu daně a dalších plateb nebo aby vůbec zatajil, že má určitou daňovou, poplatkovou, celní povinnost.⁴⁴

Jednočinný souběh těchto trestných činů je vyloučen, neboť jsou ve vztahu speciality.⁴⁵

⁴² viz Sb. rozh. tr. 3/1991 (Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 To 42/90)

⁴³ viz Sb. rozh. tr. 23/1995 (Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 To 43/94)

⁴⁴ Šámal, P.: Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. C.H.BECK, Praha, 2001

⁴⁵ viz např. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 4 To 47/96

4.11 Vztah k dalším trestným činům

Ve vztahu trestného činu podvodu s jinými trestnými činy je dále možný jednočinný souběh s porušováním závazných pravidel hospodářského styku (§ 127 tr. zák.), vystavením nepravdivého potvrzení (§ 129 tr. zák.), porušováním práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu (§ 150 tr. zák.), porušováním autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 152 tr. zák.), zneužíváním pravomoci veřejného činitele (§ 158 tr. zák.), paděláním a vystavováním nepravdivých lékařských zpráv, posudků a nálezů (§ 175b tr. zák.), paděláním a pozměňováním veřejné listiny (§ 176 tr. zák.) neoprávněným držením platební karty (§ 249b tr. zák.) a poškozením a zneužitím záznamu na nosiči informací (§ 257a tr. zák.).

Souběh naopak není možný s poškozováním spotřebitele (§ 121 tr. zák.) nebo pojistným a úvěrovým podvodem (§ 250a a 250b tr. zák.). Jednočinný souběh je vyloučen též u zneužívání informací v obchodním styku (§ 128 tr. zák.).⁴⁶

⁴⁶ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. 5.vyd. Praha: ASPI. 2007. str. 109.

5. TRESTNÝ ČIN POJISTNÉHO PODVODU DLE § 250a TREST. ZÁKONA

§ 250a Pojistný podvod

(1) Kdo při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Stejně bude potrestán, kdo úmyslně vyvolá pojistnou událost, nebo kdo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje v úmyslu zvýšit vzniklou škodu.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 na cizím majetku škodu nikoliv malou.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
b) způsobí-li takovým činem na cizím majetku značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 na cizím majetku škodu velkého rozsahu.

5.1 Vymezení základních pojmů

I.

Speciální skutková podstata trestného činu pojistného podvodu byla do našeho právního řádu zařazena novelou trestního zákona z roku 1997 a doplnila tak obecnou skutkovou podstatu podvodu podle § 250 tr. zákona.

Trestný čin pojistného podvodu konstruuje zvláštní případy podvodů v oblasti pojišťovacích vztahů, umožňuje tak postihnout i jednání dříve buď vůbec, nebo jen velice obtížně postižitelná, neboť k naplnění základních skutkových podstat se nevyžaduje způsobení škody.

Ustanovení o trestném činu pojistného podvodu obsahuje v prvních dvou odstavcích dvě samostatné základní skutkové podstaty, z nichž každá má ještě další dvě alternativní formy. U těchto dvou základních skutkových podstat se nevyžaduje způsobení škody na cizím majetku ani obohacení pachatele nebo někoho jiného jako je tomu u trestného činu podvodu. Proto jsou označovány jako tzv. předčasně dokonaný trestný čin ve formě přípravy.

Vznik škody je znakem až kvalifikovaných skutkových podstat (§ 250a odst. 3, 4 a 5 tr. zák.).

II.

Pojistný podvod se úzce váže k pojmu pojištění. Pojištění z obecného hlediska představuje určitý způsob zabezpečení proti následkům vyvolaným skutečností předpokládanou pojistným nebezpečím nebo pojistným rizikem.⁴⁷

Obecně lze rozlišit dva základní typy pojištění, a to pojištění zákonné a soukromé (smluvní). Oba tyto typy se mohou týkat pojištění života a zdraví osob, pojištění majetku a odpovědnosti za škodu.

Příkladem zákonného pojištění je zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání (dosud podle pracovních právních předpisů, od 1.1. 2010 podle zákona o úrazovém pojištění zaměstnanců). Charakteristickým znakem tohoto pojištění je fakt, že si pojistník nemůže vybrat, u jaké pojišťovny bude pojištěn.

Smluvní pojištění upravuje především zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě. Pojistná smlouva je definována v ustanovení § 2 zák. o poj. smlouvě, jako smlouva o finančních službách, ve které se pojistitel zavazuje v případě vzniku nahodilé události poskytnout ve sjednaném rozsahu plnění a pojistník se zavazuje platit pojistiteli pojistné.

Pojistná smlouva je tedy dvoustranný právní úkon, na jehož základě vzniká smluvní pojištění fyzických nebo právnických osob. Obsahem jsou práva a povinnosti smluvních stran. Zákon o pojistné smlouvě stanoví taxativně esenciální náležitosti pojistné smlouvy. Součástí pojistné smlouvy jsou pojistné podmínky vydané pojistitelem, které obsahují zejména vymezení vzniku, trvání a zániku pojištění, vymezení pojistné události, stanovení podmínek, za kterých pojistiteli nevzniká povinnost poskytnout plnění, způsob určení rozsahu pojistného plnění a jeho splatnost (§ 4 odst. 4 a 5 zák. o poj. smlouvě).⁴⁸

Rozlišují se dva typy smluvního pojištění - povinné a dobrovolné. Při povinném pojištění je určitému subjektu právním předpisem stanovena povinnost takové pojištění uzavřít, ale již záleží pouze na něm, s kým toto pojištění uzavře. Příkladem povinného smluvního pojištění může být pojištění určitých profesí, např. advokátů, notářů nebo lékařů. Při dobrovolném pojištění je zachována větší smluvní volnost účastníků. Vznik, trvání a zánik smluvního vztahu je ponechán pouze na jejich svobodné vůli.

III.

Účastníky pojištění jsou pojistitel a pojistník jakožto smluvní strany a dále pojištěný a každá další osoba, které ze soukromého pojištění vzniklo právo nebo povinnost. Pojistitelem může být pouze právnická osoba, která je oprávněna provozovat pojišťovací činnost podle zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví. Pojistníkem se rozumí jakákoliv fyzická nebo právnická osoba, která s pojistitelem uzavřela pojistnou smlouvu. Pojištěným je osoba, na jejíž život, zdraví, majetek, odpovědnost za škodu nebo jiné hodnoty pojistného zájmu se soukromé pojištění vztahuje, přičemž tato osoba může být odlišná od pojistníka, neboť pojištění lze sjednat i ve prospěch třetí osoby (§ 11 zák. o poj. smlouvě ve spojení s § 50 obč. zákoníku). Účastníkem pojištění může být i osoba, které v případě smrti pojištěného vznikne nárok na pojistné plnění, tzv. obmyšlený.

IV.

Pojistnou událostí se dle § 3 písm. b) zák. o poj. smlouvě rozumí nahodilá skutečnost blíže označená v pojistné smlouvě nebo ve zvláštním právním předpisu, na který se pojistná smlouva odvolává, a se kterou je spojen vznik povinnosti pojistitele poskytnout pojistné plnění. Za nahodilou se považuje taková skutečnost, která je možná a u které není jisté, zda v

⁴⁷ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II.díl. 6.doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck. 2004. str. 1486.

⁴⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 25.vydání. Praha: Linde. 2007. str. 314.

době trvání soukromého pojištění vůbec nastane, nebo není známa doba jejího vzniku, přičemž platí, že ji pojištěná osoba nevyvolala úmyslně.

5.2 Skutková podstata trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst.1

I.

Pojistný podvod podle této skutkové podstaty může být spáchán pouze v souvislosti s smluvním pojištěním, na pojištění zákonné se nevztahuje. Ke stejném závěru došel i Ústavní soud ČR: „Pokud se ustanovení § 250a odst. 1 trestního zákona týká pouze uplatnění nároku z pojistné smlouvy, byť byl v dané věci uplatněn nárok ze zákonného pojištění, nemohlo dojít uplatněním takového nároku ke spáchání trestného činu pojistného podvodu dle ust. § 250a odst. 1 trestního zákona (tedy ani dle ust. § 250a odst. 1, odst. 4 písm. b) trestního zákona) či k pokusu o něj.“⁴⁹

Objektem této skutkové podstaty je ochrana řádného sjednávání pojistných smluv a poskytování plnění z nich, v konečném důsledku tedy ochrana cizího majetku.

II.

Objektivní stránku představují dvě alternativní formy jednání pachatele. První spočívá v tom, že pachatel při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje.

Pojem sjednávání pojistné smlouvy není zákonodárcem formulován úplně přesně a dle převládajícího právního názoru je třeba jej vykládat extenzivně. Nezahrnuje se pod něj pouze proces, který směřuje k uzavření pojistné smlouvy (§ 6 zák. o poj. smlouvě), nýbrž i postup při její změně. Tento výklad je nutno použít především z důvodu, že změna pojistné smlouvy může mít, a také často má, obvykle zásadní vliv na placení pojistného, případně rozsah a výši pojistného plnění v důsledku pojistné události.

Povinnost pojistníka a pojištěného uvést pravdivé a úplné údaje týkající se sjednávajícího soukromého pojištění výslovně vyplývá z ustanovení § 14 odst. 1 zák. o poj. smlouvě. To platí i v případě, že jde o změnu soukromého pojištění.

Uplatněním nároku na plnění z pojistné smlouvy se rozumí postup při oznamování pojistné události. Dle ustanovení § 14 odst. 2 zák. o poj. smlouvě je pojistník povinen bez zbytečného odkladu pojistiteli oznámit, že nastala pojistná událost, podat pravdivé vysvětlení o vzniku a rozsahu následků této události, předložit k tomu potřebné doklady a postupovat způsobem dohodnutým v pojistné smlouvě. Není-li pojistník současně pojištěným, má tuto povinnost pojištěný. Je-li pojistnou událostí smrt pojištěného, má tuto povinnost oprávněná osoba.

Nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje jsou takové, že jejich obsah buď vůbec neodpovídá skutečnému stavu, o němž se podává informace, anebo mu odpovídá jen částečně a zkresleně.⁵⁰

Druhou formou jednání pachatele v této skutkové podstatě, je jednání, při kterém pachatel při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy podstatné údaje zamlčí, tedy neuvede jakékoliv informace, které mohou mít podstatný význam pro uzavření pojistné smlouvy nebo poskytnutí plnění z ní (např. špatný zdravotní stav, zkreslení hodnoty pojištěné věci apod.)

Zákon rozlišuje dvě formy jednání, a to uvedení údajů a zamlčení údajů. Zároveň v návaznosti na obě odlišné formy jednání rozlišuje také v charakteru údajů, jichž se každá z

⁴⁹ viz Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 236/05

⁵⁰ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. 5.vyd. Praha: ASPI. 2007. str. 110.

forem jednání týká. Spočívá-li jednání pachatele v tom, že uvede údaje, pak stačí, že tyto údaje jsou nepravdivé nebo hrubě zkreslené, aniž by se zároveň vyžadovalo, že musí jít o podstatné údaje. Naproti tomu spočívá-li jednání pachatele v tom, že údaje zamlčí, pak je nutné, aby šlo o podstatné údaje. Tento rozdíl evidentně souvisí s tím, že aktivní jednání spočívající v uvedení nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů je typově nebezpečnější než pouhé zamlčení údajů, a proto je tento rozdíl na druhé straně vyvážen tím, že zamlčení údajů se musí týkat podstatných údajů, zatímco uvedení nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů se může týkat v podstatě jakýchkoli údajů, tedy i jiných než podstatných. V každém případě ovšem musí jít o údaje, které jsou nějak relevantní pro pojistnou smlouvu nebo pro nárok uplatněný z pojistné smlouvy. Za takový údaj je považováno i to, pokud pojistník zamlčí existenci ekvivalentního pojištění u jiného pojistitele. To odpovídá právu pojišťovny uzavírat pojistné smlouvy se znalostí skutečného stavu věci.⁵¹

III.

Trestný čin pojistného podvodu podle ustanovení § 250a odst. 1 trest. zákona ve své základní skutkové podstatě nepožaduje pro své dokonání vznik škody. K naplnění této skutkové podstaty postačí, aby pachatel při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvedl nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčel.

Zde je nutné zvážit, zda již při naplnění těchto formálních znaků, dosahuje pachatelovo jednání takového stupně nebezpečnosti pro společnost, aby se mohlo jednat o trestný čin, tedy vyššího než nepatrného. Tuto otázku je však třeba posuzovat v každém jednotlivém případě.⁵²

Dle judikatury Nejvyššího soudu podmínkou trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin pojistného podvodu podle § 250a odst. 1 tr. zák. není, aby pojišťovna jednala v omylu, resp. aby pachatel svým jednáním uvedl pojišťovnu v omyl. K trestnosti se nevyžaduje ani to, aby pachatel vylákal pojistné plnění, na něž mu nevznikl právní nárok. To je znakem až kvalifikovaných skutkových podstat.⁵³

IV.

Pachatelem pojistného podvodu podle § 250a odst. 1 může být kterýkoliv z účastníků pojistné smlouvy. Nejčastěji jím je pojistník, tedy osoba uzavírající s pojistitelem pojistnou smlouvu, ale může jím být i pojištěný, tedy ten, v jehož prospěch je pojištění sjednáno. Je-li pojistník nebo pojištěný právnickou osobou, bude za ni jednat fyzická osoba, která je k tomu oprávněna (viz kapitola o trestném činu podvodu).

Na druhé straně však pachatelem může být i pojistitel (resp. fyzická osoba za něj jednající), pokud by porušil povinnost pravdivě a úplně odpovědět na všechny písemné dotazy týkající se sjednáváného soukromého pojištění ze strany pojistníka. Pojistitelem mohou být ze zákona pouze právnické osoby, proto je v konkrétním případě nutné prošetřit, kdo z fyzických osob jednajících za pojišťovnu se na spáchání trestného činu podílel. Mezi zástupce pojistitele mohou patřit vedle jejich zaměstnanců také pojišťovací agent nebo makléř (§ 3 odst. 5 zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví) nebo pojišťovací zprostředkovatel (dle zákona č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a likvidátorech pojistných událostí).

V.

Z hlediska subjektivní stránky se u trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst. 1 tr. zák. vyžaduje úmyslné zavinění, postačuje úmysl nepřímý. Úmysl musí zahrnovat

⁵¹ viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 1/2008

⁵² k otázce naplnění materiálních znaků trestného činu pojistného podvodu viz tamtéž

⁵³ viz Sb. rozh. tr. č. 9/04

všechny znaky této skutkové podstaty. Pachatel musí vědět, že údaje, které předkládá, jsou nepravdivé nebo hrubě zkreslené, resp. že údaje, které zamlčuje, jsou podstatné. Úmysl pachatele ale nemusí směřovat ke vzniku škody, která není znakem této skutkové podstaty.

5.3 Skutková podstata trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst. 2

I.

Druhou základní skutkovou podstatu trestného činu pojistného podvodu upravuje trestní zákon v ustanovení § 250a odst. 2 tr. zák. Pojistný podvod podle této skutkové podstaty může být spáchán jak v souvislosti s pojištěním smluvním, tak i v souvislosti s pojištěním zákonným. Objektem této skutkové podstaty je ochrana plnění poskytovaných na podkladě pojistných událostí, obecně tedy opět ochrana cizího majetku. Hmotným předmětem útoku jsou peněžní prostředky ve formě pojistného plnění.

II.

Také u této skutkové podstaty pojistného podvodu představují objektivní stránku dvě alternativní formy jednání pachatele. První forma spočívá v tom, že pachatel úmyslně vyvolá pojistnou událost. Jde o událost, o které se předpokládá, že nastat může, ale neví se kdy, a zda vůbec někdy, nastane. Vyvolání pojistné události spočívá v tom, že pachatel iniciuje vznik události předpokládané v pojistné smlouvě, na kterou je vázáno pojistné plnění a která by jinak byla pojistnou událostí, jejímž nezbytným atributem je však nahodilost. Proto zde pachatel předstírá nahodilost jejího vzniku, přestože ve skutečnosti nastala v důsledku jednání pachatele (např. pachatel úmyslně zapálí pojištění sklad s uloženým zbožím, záměrně finguje dopravní nehodu pojištěného motorového vozidla).⁵⁴

Druhou formu jednání pachatele v této skutkové podstatě trestného činu pojistného podvodu představuje jednání pachatele, který stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje, a to v úmyslu zvýšit již vzniklou škodu. Pojistná situace zde nastala nahodile, případně pouze nedbalostním jednáním pachatele, pachatel však svým aktivním přičiněním důsledky takto vzniklé pojistné události dále rozvíjí, zvětšuje nebo prodlužuje s úmyslem zvýšit vzniklou škodu (např. přilil do místa zachváceného požárem hořlavinu).

III.

Stejně jako u základní skutkové podstaty trestného činu pojistného podvodu podle prvního odstavce § 250a tr.zák., ani u skutkové podstaty tohoto trestného činu podle odstavce 2 zde není způsobení škody podmínkou trestnosti pachatelova jednání. Škoda je znakem až kvalifikovaných skutkových podstat.

Trestnost podle § 250a odst. 2 tr. zák. není podmíněna ani tím, že pachatel úmyslně způsobenou pojistnou událost pojišťovně již oznámil v úmyslu protiprávně získat pojistné plnění, ani tím, že pachatelem zamýšlený následek skutečně nastal.⁵⁵

Trestný čin pojistného podvodu podle § 250a odst. 2 tr. zák. je tak dokonán pouhým ohrožením chráněného objektu.

IV.

Pachatelem pojistného podvodu podle § 250a odst. 2 může být jakákoliv fyzická osoba. Zpravidla jím bude pojištěný nebo pojistník, případně osoba, které by vzniklo právo na

⁵⁴ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. 5.vyd. Praha: ASPI. 2007. str. 110.

⁵⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 25.vydání. Praha: Linde. 2007. str. 314.

pojistné plnění v případě smrti pojištěného (tzv. obmyšlený). Pachatelem však může být i ten, kdo sám není účastníkem pojistného vztahu, ať už jedná po dohodě s takovým účastníkem nebo sám bez jeho vědomí.

V.

Subjektivní stránka trestného činu podvodu podle § 250a odst. 2 spočívá v úmyslném zavinění, postačí úmysl nepřímý. Úmysl pachatele se musí vztahovat na všechny znaky této skutkové podstaty, tedy na vyvolání pojistné události, případně udržování stavu vyvolaného pojistnou událostí. V druhém případě však musí úmysl směřovat také ke zvýšení způsobené škody.

Na rozdíl od trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák. nemusí úmysl pachatele směřovat ke způsobení škody a obohacení pachatele nebo jiné osoby, i když ve většině případů tomu tak bude.

5.4 Vztah mezi základními skutkovými podstatami trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst. 1 a 2

Vztah mezi základními skutkovými podstatami trestného činu pojistného podvodu je vztahem subsidiárním. Pachatel svým jednáním sice postupně může naplnit i více jednotlivých alternativ pojistného podvodu podle § 250a odst. 1 a 2 tr. zák., ale jejich jednočinný souběh je vyloučen. Naplní-li pachatel svým jednáním obě tyto skutkové podstaty, posoudí se jeho čin podle ustanovení § 250a odst. 1 tr. zák.

Podle ustanovení § 250a odst. 2 se posoudí jednání pachatele, který od počátku vznik pojistné události fingoval a kterému proto bylo neprávem poskytnuto pojistné plnění. Zde není již třeba zkoumat, v jaké skutečné výši by vznikl nárok na pojistné, pokud by pojistná událost nebyla vyvolána úmyslně. Nemá proto ani význam posuzovat, zda výše podvodně uplatněného pojistného plnění odpovídá výši škody, která měla být fingovanou pojistnou událostí způsobena. Podle § 250a odst. 2 se situace posoudí i tehdy, kdy pachatel při uplatnění plnění z úmyslně vyvolané pojistné události deklaroval poškození většího množství zboží, než jaké bylo skutečně přepravováno.⁵⁶

5.5 Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst. 3, 4 a 5

I.

Znakem kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu pojistného podvodu je na rozdíl od skutkových podstat základních vyvolání poruchy jako následku jednání pachatele. Proto se zde k dokonání pojistného podvodu podle těchto skutkových podstat vyžaduje způsobení škody nikoliv malé (§ 250a odst.3), značné škody nebo jiného zvlášť závažného následku (§ 250a odst. 4 písm. b)) nebo škody velkého rozsahu (§ 250a odst. 5). Z uvedeného vyplývá, že trestný čin je tedy dokonán až za předpokladu, že pachatel od pojistitele skutečně získal pojistné plnění. Ve vztahu ke způsobení těžšího následku postačuje nedbalostní forma zavinění (§ 6 písm. a) tr. zák.).

V případě, že pachatel naplnil svým jednáním znaky základní skutkové podstaty (odst. 1 nebo 2), ale jeho úmysl směřoval ke způsobení těžšího následku, který se mu nepodařilo zrealizovat, bude se jednat o pokus trestného činu pojistného podvodu v některé z

⁵⁶ viz NS 21/2003-T 495

kvalifikovaných skutkových podstat. Takové jednání není možno posuzovat jako přípravu k trestnému činu, jelikož pachatel již začal uskutečňovat podvodné jednání a překročil tak stádium přípravy.

II.

Škodou způsobenou trestným činem pojistného podvodu je částka, která se rovná rozdílu mezi skutečně poskytnutým pojistným plněním na straně jedné a pojistným plněním, které by náleželo, kdyby pachatel neuvedl nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo nezamlčel podstatné údaje při uplatňování nároku na pojistné plnění, na straně druhé. Za škodu nelze bez dalšího považovat celou výši poskytnutého pojistného plnění, je-li zřejmé, že k pojistné události došlo a že nárok na pojistné plnění vznikl, byť v nižší částce, než jakou pachatel vylákal.⁵⁷

⁵⁷ viz Sb. rozh. tr. č. 29/2003 (Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 7 Tdo 580/2002)

6. VZTAH TRESTNÉHO ČINU POJISTNÉHO PODVODU K JINÝM TRESTNÝM ČINŮM

6.1 *Trestný čin podvodu podle § 250 trest. zákona*

Trestný čin pojistného podvodu podle ustanovení § 250a tr. zák. je ve vztahu k obecnému podvodu podle § 250 tr. zák. ve vztahu speciality, proto je jejich jednočinný souběh vyloučen.

Jejich vztahem se zabýval Ústavní soud ČR, když shledal, že ohrožení majetku či jeho porucha způsobené pojistným podvodem jsou ve svém reálném důsledku typicky závažnější než poruchy vyvolané podvodem obecným, kde provázanost různých subjektů pojištění chybí. ÚS zde konstatuje existující objektivní nerovnost v dopadech obecného a pojistného podvodu, která by měla být vyrovnána trestněprávní úpravou. Ta se uvedeného úkolu zhostila tak, že kriminalizovala ne pouhé vyvolání majetkových poruch jako v případě podvodu obecného, nýbrž také jejich „předpolí“, tedy i činy hrozící takovými poruchami.⁵⁸

6.2 *Vztah k dalším trestným činům*

Jednočinný souběh trestného činu podle § 250a odst. 2 je možný s trestnými činy ublížení na zdraví (§ 221 až 224 tr. zák.), krádeže (§ 247 tr. zák.), porušování povinností při správě cizího majetku (§ 255 tr. zák.), poškozování cizí věci (§ 257 tr. zák.) nebo zneužívání vlastnictví (§ 258 tr. zák.). Naopak není možný s trestným činem obecného ohrožení (§ 179 tr. zák.).

Ustanovení § 250a odst. 1 tr. zák. je ve vztahu speciality k trestnému činu poškozování cizích práv (§ 209 tr. zák.).⁵⁹

⁵⁸ viz Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 5/2000 (uveřejněn pod č. 31 ve sv. 21 Sb. nál. a usn. ÚS ČR)

⁵⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II.díl. 6.doplňené a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck. 2004. str. 1492-3.

7. TRESTNÝ ČIN ÚVĚROVÉHO PODVODU DLE § 250b TREST. ZÁKONA

§ 250b Úvěrový podvod

(1) Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

(2) Stejně bude potrestán, kdo bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby použije úvěr, subvenci nebo dotaci na jiný než určený účel.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu nikoliv malou.

*(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny, nebo
b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.*

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.

7.1 Vymezení základních pojmů

I.

Speciální skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu byla do našeho právního řádu zařazena společně s podvodem pojistným novelou trestního zákona z roku 1997 a doplnila tak obecnou skutkovou podstatu podvodu podle § 250 tr. zákona. Pod ne úplně přesným názvem úvěrový podvod (v širším smyslu) jsou zde vlastně obsaženy dva zvláštní typy podvodů, a to podvod úvěrový (v užším smyslu) a podvod dotační (subvenční).

Objektem trestného činu úvěrového podvodu je ochrana sjednávání úvěrových smluv, poskytování subvencí a dotací, jejich účelového určení, v konečném důsledku tedy cizí majetek. Předmětem útoku jsou peněžní prostředky ve formě úvěru, subvence nebo dotace.

Ustanovení o trestném činu úvěrového podvodu obsahuje v prvních dvou odstavcích dvě samostatné základní skutkové podstaty, z nichž ta v prvním odstavci předpokládá dvě alternativní formy jednání. U těchto dvou základních skutkových podstat se nevyžaduje způsobení škody na cizím majetku ani obohacení pachatele nebo někoho jiného, jako je tomu u trestného činu podvodu. Proto jsou označovány jako tzv. předčasně dokonány trestný čin ve formě přípravy. Vyvolání poruchy je znakem až kvalifikovaných skutkových podstat (§ 250b odst. 3, 4 a 5 tr. zák.).

II.

Vymezení pojmů úvěr nebo úvěrová smlouva trestní zákon neobsahuje. Úvěrem se rozumí pouze úvěr poskytnutý na základě úvěrové smlouvy upravené v ustanoveních § 497 a násl. obchodního zákoníku. Samotný úvěr je pak definován v ustanovení § 2 písm. b) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách jako v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky.

Smlouva o úvěru je v § 497 obch. zákoníku vymezena jako smlouva, kterou se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Na základě ustanovení § 261 odst. 3 písm. d) obch. zákoníku se právní úprava úvěrové smlouvy bude řídit vždy obchodním zákoníkem, a to bez ohledu na povahu účastníků závazkového vztahu (jedná se o tzv. absolutní obchod).

Smlouva o úvěru je smlouvou konsenzuální a pro její vznik postačí dohoda alespoň o podstatných náležitostech (částech) ve smyslu § 269 odst. 1 obch. zákoníku, tedy o závazku jedné strany poskytnout na žádost druhé strany v její prospěch peněžní prostředky, o určení výše poskytovaných peněžních prostředků, a o závazku druhé strany poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit z nich úroky. Tato smlouva nevyžaduje, aby k poskytnutí peněžních prostředků skutečně došlo, čímž se liší od smlouvy o půjčce podle § 657 obč. zákoníku.⁶⁰

Pojem úvěru, tak jak je vymezen v zákoně o bankách, je třeba pro účely trestního práva vykládat restriktivně, jelikož se vztahuje pouze na peněžní prostředky poskytnuté na základě smlouvy o úvěru dle obch. zákoníku a nikoliv na základě jiného právního úkonu (např. smlouvy o půjčce, finančním leasingu apod.).⁶¹ Pokud by došlo k poskytnutí peněžních prostředků z jiného důvodu než na základě úvěrové smlouvy, byla by případná trestnost podvodného jednání podle § 250b tr. zák. vyloučena, mohlo by však jít o jednání naplňující znaky obecného podvodu podle § 250 tr. zák. (pokud by zároveň došlo ke způsobení škody a obohacení pachatele nebo jiné osoby).

Úvěrem se rozumí zpravidla úvěr poskytovaný bankou. Poskytování úvěrů patří vedle přijímání vkladů od veřejnosti mezi dvě základní činnosti každé banky (§ 1 zákona o bankách). Ustanovení § 250b tr. zák. je však možno použít i na případy, kdy poskytovatelem úvěru bude jiný subjekt, který tak činí v rámci svého předmětu podnikání (např. stavební spořitelny, družstevní záložny).⁶²

III.

Dotace jsou finanční prostředky poskytované – zpravidla bez právního nároku – ze státního rozpočtu, jiných veřejných rozpočtů či z jiných zdrojů, a to zejména krajům, obcím, právnickým a fyzickým osobám, politickým stranám a občanským sdružením. Pojem subvence označuje rovněž finanční prostředky, které jsou poskytovány z určitých státních fondů výlučně jako účelově určené (např. subvence k vývozu některých zemědělských produktů). Stávající úprava však používá pojmy dotace a subvence v různých souvislostech, tak, že je nelze obecně zcela přesně vymezit ani vzájemně od sebe odlišit.⁶³

7.2 Skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1

I.

Objektivní stránku skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. představují dvě alternativní formy jednání pachatele. První spočívá v tom, že pachatel při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje.

⁶⁰ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II.díl. 6.doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck. 2004. str. 1495.

⁶¹ viz např. Sb. rozh. tr. č. 6/2004 - I

⁶² viz Sb. rozh. tr. č. 6/2004 - II

⁶³ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. 5.vyd. Praha: ASPI. 2007. str. 112.

Sjednáváním úvěrové smlouvy je zde myšlen postup, který směřuje k uzavření smlouvy o úvěru a při němž si obě strany tohoto závazkového právního vztahu poskytují určité údaje. Do tohoto je třeba zařadit i postup při sjednávání zajišťovacích institutů, vztahujících se k úvěrové smlouvě. Žádost o poskytnutí subvence nebo dotace je pak konstruována obdobně.

Za nepravdivé je nutno považovat takové údaje, jejichž obsah vůbec neodpovídá skutečnému stavu věci. Hrubě zkreslené údaje jsou údaje, které mylně nebo neúplně informují o skutečnostech důležitých pro uzavření smlouvy o úvěru, a tím mohou ovlivnit rozhodnutí věřitele, zda vůbec, a případně za jakých podmínek, úvěr poskytnout.

Podstatné údaje zamlčí ten, kdo neuvede jakékoliv zásadní údaje vztahující se k uzavírání úvěrové smlouvy, přičemž platí, že tyto zmlčené údaje by měly být svou povahou pro uzavření úvěrové smlouvy zásadnější než údaje nepravdivé nebo hrubě zkreslené.

V praxi bude jednání pachatele nejčastěji spočívat v tom, že v úmyslu vylákat peněžní prostředky předloží nepravdivé nebo zkreslené hospodářské výsledky, že zamlčí existenci jiných svých závazků, které by mohly ovlivnit jeho způsobilost splácet úvěr apod.

II.

Subjektem trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. při sjednávání úvěrové smlouvy může být kterýkoliv z účastníků úvěrové smlouvy. Zpravidla jím bude dlužník, kterým může být jakákoliv fyzická nebo právnická osoba (u právnické osoby je třeba zkoumat, kdo za ni konkrétně jednal). Nikoliv pachatelem, ale pomocníkem ve smyslu ustanovení § 10 odst. 1 písm. c) tr. zák., bude ten, kdo pachateli pouze opatří potřebné nepravdivé podklady, a to za předpokladu, že jednání pachatele jakožto účastníka smlouvy dosáhne alespoň stadia pokusu.⁶⁴

Na straně věřitele může být pachatelem fyzická osoba poskytující úvěr a v případě, že je věřitelem právnická osoba, tak fyzická osoba za ní jednající. Trestnost jednání zde spočívá v tom, že mohou uvádět některé nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje o podmínkách plnění úvěrové smlouvy, nebo zamlčet některé podstatné údaje ze všeobecných úvěrových podmínek, které jsou součástí úvěrové smlouvy.⁶⁵

Pachatelem tohoto trestného činu spáchaného souvislosti s poskytnutím dotace nebo subvence je žadatel, a to buď fyzická osoba nebo právnická osoba, která žádost sepisuje za právnickou osobu, pokud je ta žadatelem.

Na straně subjektu poskytujícího subvenci nebo dotaci může být fyzická osoba za takovýto subjekt jednající označena spáchat trestný čin úvěrového podvodu jako spolupachatel nebo účastník. Nejčastější bude účastenství ve formě pomoci k takovému trestnému činu. Jednání může spočívat např. v tom, že se taková osoba s pachatelem dohodne, že v žádosti za určitou odměnu předloží nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, aby byla dotace nebo subvence poskytnuta.

III.

Subjektivní stránka trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 spočívá v úmyslném zavinění, postačí úmysl nepřímý. Na rozdíl od obecného podvodu úmysl pachatele nemusí směřovat ke způsobení škody a obohacení pachatele nebo jiné osoby, i když obvykle tomu tak bude. Vyvolání poruchy je znakem až kvalifikovaných skutkových podstat.

Právě díky faktu, že se v této základní skutkové podstatě nevyžaduje způsobení škody, může v praxi docházet někdy k nepřiměřené tvrdosti zákona. Ustanovení § 250b odst. 1

⁶⁴ viz Sb. rozh. tr. č. 27/01 (Usnesení Krajského soudu v Plzni, sp. zn. 6 To 575/99)

⁶⁵ Šámal, P., Pury, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář, II.díl. 6.doplňené a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck. 2004. str. 1501.

dopadá i na případy, kdy pachatel na základě nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů vyláká poskytnutí úvěru, který by jinak nezískal, ale tento úvěr zároveň řádně splácí. Zde bude nutno zvážit, zda jednání pachatele, který sice naplnil formální znaky trestného činu, dosahuje takového stupně nebezpečnosti, aby se mohlo jednat o trestný čin. Pokud by takové nebezpečnosti nedosáhlo, jednalo by se o přešůpek proti majetku podle § 50 odst. 1 písm. a) zákona o přešůpech.

7.3 Skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 2

I.

Druhá základní skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu je upravena v ustanovení § 250b odst. 2 tr. zák. a spočívá v jednání pachatele, který bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby použije úvěr, subvenci nebo dotaci na jiný než určený účel.

Ustanovení § 501 odst. 2 obch. zákoníku říká, že stanoví-li úvěrová smlouva, že úvěr lze použít pouze k určitému účelu, může věřitel omezit poskytnutí peněžních prostředků pouze na plnění závazků dlužníka převzatých v souvislosti s tímto účelem. Z toho tedy vyplývá, že úvěr je účelově vázaný pouze v případě, že se tak věřitel s dlužníkem dohodli a zakotvili toto do úvěrové smlouvy. Pokud to ve smlouvě uvedeno není, může dlužník použít peněžní prostředky k jakémukoliv účelu. Použije-li dlužník poskytnuté peněžní prostředky k jinému účelu, než ke kterému mohou být podle smlouvy použity, nebo jestliže jejich použití k smluvenému účelu je nemožné, je věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit a požadovat, aby dlužník vrátil bez zbytečného odkladu použité a nevrácené prostředky s úroky (§ 507 obch. zákoníku).

Dotace a subvence bývají téměř vždy účelově vázané. Možnost jejich použití na jiný než určený účel by musela vycházet z rozhodnutí subjektu, který dotaci nebo subvenci přidělil.

II.

Pachatelem trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 2 tr. zák. může být pouze dlužník, pokud použije úvěr bez souhlasu věřitele na jiný než stanovený účel. U dotace nebo subvence je pachatelem příjemce dotace nebo subvence, který ji použije na jiný než určený účel.

Pachatel může být zásadně pouze fyzická osoba, případně fyzická osoba jednající za právnickou osobu.

III.

Po stránce zavinění se vyžaduje úmyslné zavinění, postačuje úmysl nepřímý. Úmysl pachatele musí zahrnovat všechny znaky skutkové podstaty, nemusí ale směřovat ke způsobení škody nebo obohacení. Čin je dokonán poskytnutím úvěru, dotace či subvence a jejich použitím na jiný než určený účel.

I u této základní skutkové podstaty bude nutno v každém individuálním případě posuzovat vedle formálních znaků trestného činu i stránku materiální, to zejména v případě, že pachatel sice použil úvěr na jiný než stanovený účel, ale úvěr včetně úroků řádně splácí, resp. byla-li poskytnutá dotace či subvence vrácena.

7.4 Vztah mezi základními skutkovými podstatami trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 a 2

Vztah mezi základními skutkovými podstatami trestného činu úvěrového podvodu je vztahem subsidiárním. Pachatel svým jednáním sice postupně může naplnit obě alternativy úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 a 2 tr. zák., ale jejich jednočinný souběh je vyloučen. Naplní-li pachatel svým jednáním obě tyto skutkové podstaty, posoudí se jeho čin podle ustanovení § 250b odst. 1 tr. zák.

Příkladem může být situace, kdy pachatel uvede při sjednávání úvěrové smlouvy nepravdivé údaje již s úmyslem, že poskytnuté peněžité prostředky následně použije k jinému účelu. Toto použití peněžních prostředků je však třeba chápat jako dokončení původního jednání a proto se posoudí podle § 250b odst. 1 tr. zák.

7.5 Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 3, 4 a 5

I.

Znakem kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu úvěrového podvodu je rozdíl od skutkových podstat základních vyvolání poruchy jako následku jednání pachatele. Proto zde zákon k dokonání úvěrového podvodu podle těchto skutkových podstat vyžaduje způsobení škody nikoliv malé (§ 250b odst.3), značné škody nebo jiného zvlášť závažného následku (§ 250a odst. 4 písm. b)) nebo škody velkého rozsahu (§ 250a odst. 5). K zavinění těžšího následku postačuje zavinění ve formě nedbalosti (§ 6 písm. a) tr. zák.).

II.

Škodou způsobenou trestným činem úvěrového podvodu je částka, která představuje rozdíl mezi výší úvěru, o kterou pachatel prostřednictvím nepravdivých, hrubě zkreslených nebo zamlčených údajů usiloval, a výší úvěru, kterou maximálně mohl získat, pokud by uvedl pravdivé údaje a nic nezamlčel (obvykle vzhledem ke skutečné výši příjmů).⁶⁶

⁶⁶ viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 1169/2007

8. VZTAH TRESTNÉHO ČINU ÚVĚROVÉHO PODVODU K JINÝM TRESTNÝM ČINŮM

8.1 *Trestný čin podvodu podle § 250 trest. zákona*

Trestný čin úvěrového podvodu podle ustanovení § 250b tr. zák. je ve vztahu k obecnému podvodu podle § 250 tr. zák. ve vztahu speciality, proto je jejich jednočinný souběh vyloučen.

Úvěrový podvod (v užším smyslu) se vztahuje pouze ke smlouvě o úvěru, proto pokud by byly peněžní prostředky poskytnuty na základě jiného právního úkonu (smlouva o půjčce, výpůjčce, leasingová smlouva, nepojmenovaná smlouva apod.), nelze použít ustanovení o úvěrovém podvodu. Za předpokladu, že by pachatel tímto podvodným jednáním způsobil škodu a obohatil sebe nebo jiného, naplnilo by to znaky skutkové podstaty obecného podvodu podle § 250 tr. zák.

8.2 *Vztah k dalším trestným činům*

Jednočinný souběh úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. s trestným činem poškozování cizích práv podle § 209 tr. zák. je vyloučen, neboť úvěrový podvod je ve vztahu speciality k tomu ustanovení.

Užíváním poskytnutého úvěru v rozporu nebo v hrubém nepoměru s jeho účelem může být naplněna jedna z alternativ předlužení (§ 256c odst. 1 písm. c) tr. zák.). Jeho jednočinný souběh s úvěrovým podvodem (§ 250b odst. 2) není vyloučen.⁶⁷

⁶⁷ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část, 5.vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 114.

9. VLÁDNÍ NÁVRH TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

9.1 Celková právní úprava

I.

Přípravě a zpracování rekodifikace trestního práva hmotného věnují přední odborníci V České republice nemalé úsilí již několik let. Výsledkem jejich práce byl vládní návrh nového trestního zákona (parlamentní tisk č. 744 z roku 2004). Ač tato osnova svým pojetím odpovídala moderním trendům trestní politiky a byla srovnatelná s pokrokovými trestněprávními úpravami zahraničními, byla po dlouhém projednávání Parlamentem České republiky dne 21. března 2006 odmítnuta.⁶⁸

Vládní návrh nového trestního zákoníku, který byl Poslanecké sněmovně předložen dne 30.1. 2008 jako sněmovní tisk 410 a 411 (ke dni odevzdání práce byl v druhém čtení), z velké části vychází z předchozího nepřijatého návrhu. Pokud zdárně projde legislativním procesem, mohl by nabýt účinnosti již od roku 2009.

II.

Podle Důvodové zprávy k návrhu je cílem nové kodifikace trestního zákoníku České republiky zejména:

- plně zajistit ochranu občanských práv a svobod a dalších hodnot garantovaných Ústavou a Listinou základních práv a svobod, jakož i vynutitelnost důležitých příkazů a zákazů prostředky trestního práva, byť jde o nejzazší řešení („ultima ratio“), nicméně však řešení v některých směrech nepominutelné;
- prohloubení diferenciací a individualizace trestní odpovědnosti fyzických osob a právních následků této odpovědnosti;
- dosažení komplexní právní úpravy ochrany mládeže tím, že trestní právo mládeže bude provázáno s právní úpravou z dalších relevantních oblastí našeho právního řádu na základě vědeckých poznatků nejen z oblasti trestního práva a kriminologie, ale i pedagogiky, sociologie, pedopsychologie a pedopsychiatrie;
- změna celkové filosofie ukládání sankcí, kdy je třeba především změnit hierarchii sankcí, v rámci níž by byl trest odnětí svobody chápán jako „ultima ratio“ a byl by kladen důraz na individuální přístup k řešení trestních věcí předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele;
- důsledné oproštění od všech reliktních nedemokratických pojmů a účelů trestního zákona a přihlášení se k ideové diskontinuitě s právním řádem z totalitního období;
- dosažení srovnatelné úrovně s trestním právem moderního evropského standardu, při respektování mezinárodních závazků České republiky a požadavků vyplývajících z evropských integračních procesů.

Vládní návrh kodifikace trestního zákoníku je postaven na základních zásadách, které jsou teorií i praxí obecně uznávány a z kterých z velké části vychází i současná právní úprava. Jedná se především o zásadu subsidiární úlohy trestního práva (princip „ultima ratio“) jako krajního prostředku ochrany jednotlivců a společnosti, zásadu, že pachatele lze uznat vinným trestným činem a uložit mu za něj trestněprávní sankci jedině na základě zákona („nullum crimen / nulla poena sine lege“), zásadu zákazu retroaktivity přísnějšího zákona, zásadu nepřipustnosti analogie k rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti a při stanovení trestů a

⁶⁸ Aktuální problémy rekodifikace trestního práva hmotného. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2007. str. 7.

ochranných opatření, včetně podmínek jejich uložení (zákaz analogie in malam partem), zásadu individuální trestní odpovědnosti fyzických osob, vyjadřující odpovědnost jen za vlastní jednání, čímž je vyloučena kolektivní odpovědnost, zásadu, že trestní odpovědnost je založena na zavinění, a zásadu přiměřenosti při ukládání a výkonu sankcí ve vztahu k závažnosti trestného činu a osobě pachatele.

III.

Nejzásadnější změnou oproti současné úpravě, s kterou návrh trestního zákoníku přichází, je opuštění dosavadního materiálního či formálně-materiálního pojetí trestného činu.

Předkladatelé k tomu v Důvodové zprávě uvádějí: „Kodifikace trestního práva hmotného vychází z formálního pojetí trestného činu, které však neznámá, že trestný čin lze chápat jako pouhý popis znaků charakterizujících trestný čin, neboť z hlediska jeho legislativního vymezení i jeho interpretace je třeba ho posuzovat jako čin společensky škodlivý (resp. tzv. materiálně protiprávní), což však nemá při jeho aplikaci význam materiálního znaku trestného činu, jako tomu bylo u materiálního pojetí. Na druhé straně je však třeba využívat zásadu subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, to znamená především tam, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní, neboť trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání jako trestného činu, je třeba považovat za „ultima ratio“, tedy za krajní prostředek, který má význam především z hlediska ochrany základních celospolečenských hodnot.“

IV.

Druhou výraznější změnou oproti současnosti je změna v kategorizaci soudně trestných deliktů, která by měla být nově založena na bipartici - zločin a přečin. Pojem trestného činu bude zachován jako nadřazený termín. Přečinem je dle návrhu čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody do 3 let. Nedbalostní trestné činy budou za přečiny pokládány vždy. Ostatní činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona budou označeny za zločiny. Trestné činy s horní hranicí sazby trestu odnětí svobody nejméně 8 let a trestné činy uvedené v současnosti platném § 62 trestního zákona budou označeny jako zvlášť závažné zločiny.

Podle Důvodové zprávy by se tato navržená kategorizace měla odrazit i v trestním procesu a měla by být základem pro vytvoření různých typů řízení, příslušnosti soudů, vymezení řízení před samosoudcem, používání odklonů a dalších institutů trestního řízení. Standardní trestní řízení by mělo být konáno o zločinech, u přečinů budou převažovat zjednodušené formy řízení, odklony a alternativní řešení, včetně širokého uplatnění prostředků probace a mediace.

V.

Třetí podstatnou změnou, navíc změnou, kolem které se očekává v Poslanecké sněmovně nejbouřlivější diskuse, je snížení hranice trestní odpovědnosti na čtrnáct let. Tato hranice byla nakonec z původního návrhu vypuštěna, je však velmi pravděpodobné, že se objeví v některém z pozměňovacích návrhů. Stejná hranice trestní odpovědnosti je stanovena v okolních státech, např. v SRN, v Rakousku a na Slovensku. Stejná hranice trestní odpovědnosti byla na území České republiky stanovena až do roku 1950.

9.2 Podvodná jednání

Podvodná jednání jsou v návrhu kodexu stejně jako v současnosti řazena převážně mezi trestné činy proti majetku. Díky častým novelizacím byla jejich úprava převzata bez

zásadnějších změn. Pouze u některých skutkových podstat si praxe vyžádala jejich určitá upřesnění.

Zásadním způsobem byly pak upřesněny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby navazující na základní skutkové podstaty jednotlivých majetkových trestných činů. Předkladatelé tím dle Důvodové zprávy chtějí docílit toho, aby byla postižena zásadně všechna typově závažnější jednání, která se v praxi obvykle vyskytují, ať už jde o způsob jednání, těžší následky či některé zvláštní okolnosti typických, v praxi se vyskytujících případů.

Mezi podvodná jednání v návrhu lze zařadit např. trestný čin podvodu (§ 176), pojistného podvodu (§ 177), úvěrového podvodu (§ 178), dotačního podvodu (§ 179) nebo poškození cizích práv (§ 148). Za zvláštní druh podvodného jednání se dá považovat také provozování nepoctivých her a sázek (§ 180).

9.3 Trestný čin podvodu

§ 176 Podvod

(1) Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamílčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, byl-li za čin uvedený v odstavci 1 v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 větší škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,*
- b) spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného,*
- c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo*
- d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.*

(5) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán,

- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu, nebo*
- b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 277), teroristického útoku (§ 279) nebo teroru (§ 280).*

(6) Příprava je trestná.

Trestný čin podvodu je v základní skutkové podstatě přebírán prakticky beze změny. První významnější změna se objevuje v odstavci 2, kde návrh nově zavádí vyšší trestní sazbu pro případ recidivy, konkrétně u pachatele, který byl pro trestný čin podvodu v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

Poměrně nově také návrh v odstavci 3 používá pojem větší škody (50 000 Kč), kterou zákon sice v platné úpravě definuje, ale pro vymezení výše škody u majetkových trestných činů ji vůbec nepoužívá (s tím koresponduje také přísnější sazba - dosud škoda nikoli malá se sazbou šest měsíců až tři léta a nyní větší škoda se sazbou jeden rok až pět let).

V odstavci 4 jsou pak uvedeny další zvlášť přitěžující okolnosti, a to nově spáchání činu osobou, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného, a spáchání činu za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, čímž se reaguje na některé činy páchané v minulosti zejména při povodních.

V pátém odstavci je pak pro přílišnou obecnost vypuštěno ustanovení „jiný zvlášť závažný následek“ a zůstává zachována pouze škoda velkého rozsahu. Nově se zde objevují pod písmenem b) zvlášť přitěžující okolnosti v podobě spáchání trestného činu podvodu v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 277), teroristického útoku (§ 279) nebo teroru (§ 280).

V odstavci 6 pak návrh konstatuje, že u podvodných jednání je pro jejich vysokou společenskou nebezpečnost trestána i jejich příprava. Opouští se oproti současnosti obecná trestnost přípravy u zvlášť závažných trestných činů. Návrh naopak počítá s úpravou, která připouští trestnost přípravy pouze v případech uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku, a to navíc pouze pokud se jedná o zvlášť závažný zločin.

9.4 Trestný čin pojistného, úvěrového a dotačního podvodu

I.

Návrh zachovává zvláštní typy podvodů, které dále vzhledem k zkušenostem z praxe doplňuje a propracovává. Tato zvláštní úprava pojistného, úvěrového a dotačního podvodu (který se oddělil od podvodu úvěrového) je dle předkladatelů odůvodněna tím, že takové jednání, které tyto skutkové podstaty trestají je jen obtížně postižitelné podle obecné skutkové podstaty podvodu, přičemž jak ukázaly zejména devadesátá léta minulého století má jednání jimi postihované, které se dotýká zvláště činnosti pojišťoven a bank, dalekosáhlé důsledky pro ekonomiku republiky jako celku.

II.

§ 177 Pojistný podvod

(1) Kdo uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí

- a) v souvislosti s uzavíráním nebo změnou pojistné smlouvy,*
- b) v souvislosti s likvidací pojistné události, nebo*
- c) při uplatnění práva na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění,*

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Stejně bude potrestán, kdo v úmyslu opatřit sobě nebo jinému prospěch vyvolá nebo předstírá událost, s níž je spojeno právo na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění, nebo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou.

V úpravě pojistného podvodu došlo oproti dosavadní úpravě k upřesnění především s ohledem na zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, který nezná pojem „sjednávání pojistné smlouvy“, přičemž používá pojem „uzavírání pojistné smlouvy“ a „změna pojistné smlouvy“. Důvodem této změny je to, aby již nadále nevznikaly pochybnosti, zda pod sjednávání smlouvy lze zahrnout i její změnu.

Z obdobného důvodu bylo nahrazeno sousloví „při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy“ pojmem „likvidace pojistné události“, jenž je definován v zákonu o pojišťovnictví. Tento nový pojem lépe vyjadřuje skutečnost, že uvedení nepravdivých údajů se týká celého procesu likvidace, nikoli jen jeho části.

Pojem „plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění“ by měl podle Důvodové zprávy pokrývat jak plnění na základě pojistné smlouvy, tak i na základě jiného důvodu. To se týká např. zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož musí Česká kancelář pojistitelů plnit v případech vymezených zákonem poškozeným, aniž existuje pojistná smlouva. Navrhované ustanovení také umožňuje postihovat i osoby, které nejsou přímými účastníky pojistného vztahu, ale jsou typickými subjekty dopouštějícími se této trestné činnosti (např. zmocněnce účastníků, příp. další osoby podílející se zejména na likvidaci nebo uplatnění práva na pojistné nebo jiné obdobné plnění).

Také v odstavci dvě došlo k určitému zpřesnění. Návrh zde nově požaduje úmysl pachatele opatřit sobě nebo jinému prospěch a zároveň způsobení škodu nikoli nepatrné na cizím majetku. Návrh se dále bude vztahovat vedle vyvolání a udržování stavu vyvolaného pojistnou událostí i na úmyslné předstírání události, s níž je spojeno právo na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění.

III.

§ 178 Úvěrový podvod

(1) Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) Stejně bude potrestán, kdo bez souhlasu věřitele, v nikoli malém rozsahu, použije prostředky získané účelovým úvěrem na jiný než určený účel.

U úvěrového podvodu byla do odstavce 1 doplněna slova „při čerpání úvěru“. Je tomu tak především z důvodu, že některé úvěrové smlouvy vážou čerpání úvěru na splnění určitých podmínek.

U skutkové podstaty úvěrového podvodu podle § 178 odst. 2 není rozhodující způsobení škody, ale naopak použití prostředků získaných účelovým úvěrem na jiný než určený účel, a to nově v nikoli malém rozsahu.

Otázkou stále zůstává, zda znakem těchto základních podstat nemělo být způsobení škody, aby nedocházelo k trestněprávním postihům jednání, která svou podstatou nejsou tak společensky nebezpečná.

IV.

§ 179 *Dotační podvod*

(1) Kdo v žádosti o poskytnutí dotace, subvence nebo návratné finanční výpomoci nebo příspěvku uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) Stejně bude potrestán, kdo použije, v nikoli malém rozsahu, prostředky získané účelovou dotací, subvencí nebo návratnou finanční výpomocí nebo příspěvkem na jiný než určený účel.

Trestný čin dotačního podvodu je v platné právní úpravě upraven v rámci skutkové podstaty úvěrového podvodu. Pro svou odlišnou povahu je však v návrhu vyčleněn do samostatného paragrafu. Oproti současnosti je trestný čin dotačního podvodu mimo dotací a subvencí výslovně rozšířen i na návratné finanční výpomoci a příspěvky.

Skutková podstata podle druhého odstavce odpovídá obdobné skutkové podstatě úvěrového podvodu.

I zde je třeba podotknout, že znakem těchto základních skutkových podstat není vyvolání poruchy. Proto i nadále budou moci být postihována jednání, kdy pachatel sice použije peněžní prostředky na jiný než určený účel, ale následně je poskytovateli vrátí.

10. SLOVENSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

10.1 Zákon č. 300/2005 Z.z.

Slovenské trestní právo na rozdíl od českého je založeno na bipartici soudně trestných jednání, proto v ustanovení § 9 slov. trest. zák. stanoví, že trestným činem je zločin a přečin. Za přečin je považován trestný čin spáchaný z nedbalosti anebo úmyslný trestný čin, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let. O přečin se nejedná, pokud vzhledem ke způsobu provedení činu a jeho následkům, okolnostem, za kterých byl čin spáchaný, a míře zavinění a pohnutce pachatele je jeho závažnost nepatrná. V takovém případě by se jednalo pouze o přestupek (§ 10 slov. trest. zák.). Zločinem je úmyslný trestný čin, za který slovenský trestní zákon ve zvláštní části stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby převyšující pět let (§ 11 slov. trest. zák.).

Slovenský trestní zákon na rozdíl od českého rozeznává více druhů podvodných jednání, pro které také vytvořil zvláštní skutkové podstaty. Do hlavy čtvrté mezi trestné činy proti majetku proto zařadil trestný čin podvodu (§ 221), úvěrového podvodu (§ 222), pojistného podvodu (§ 223), kapitálového podvodu (§ 224) a subvenčního podvodu (§ 225).

Za zvláštní typ podvodného jednání lze považovat také neoprávněné obohacení (§ 226), podvodný úpadek (§ 227) nebo provozování nepoctivých her a sázek (§ 229). Nemajetkový podvod je upraven v ustanovení § 375 jako poškozování cizích práv.

Vzhledem k dlouhé existenci společného státu slovenská úprava podvodných jednání neobsahuje příliš odlišností oproti úpravě české.

10.2 Trestný čin podvodu

§ 221 Podvod

(1) Kto na škodu cudzieho majetku seba alebo iného obohatí tým, že uvedie niekoho do omylu alebo využije niečí omyl, a spôsobí tak na cudzom majetku malú škodu, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

(2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním väčšiu škodu.

(3) Odňatím slobody na tri roky až desať rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním značnú škodu,*
- b) z osobitného motívu, alebo*
- c) závažnejším spôsobom konania.*

(4) Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu,*
- b) ako člen nebezpečného zoskupenia, alebo*
- c) za krízovej situácie.*

I.

Trestný čin podvodu v základní skutkové podstatě (§ 221 odst. 1 slov. trest. zák.) je ve slovenském právním řádu konstruován obdobně jako v českém. Jednání pachatele spočívá v tom, že uvede někoho v omyl nebo využije něčího omylu, tímto sebe nebo někoho jiného obohatí a zároveň s tím způsobí na cizím majetku alespoň malou škodu. Pod pojmem malé škody se rozumí škoda přesahující částku 8 000 Sk (§ 125 odst. 1 slov. trest. zák.). Pojmy omyl, obohacení, využití něčího omylu jsou v praxi vykládány obdobně jako v českém trestním právu.

II.

Znakem kvalifikovaných skutkových podstat je pak způsobení těžšího následku, než který je znakem základní skutkové podstaty. Těžším následkem se rozumí větší škoda (§ 221 odst. 2), tj. škoda dosahující částky nejméně 80 000 Sk, značná škoda (§ 221 odst. 3 písm. a)), tj. nejméně 800 000 Sk a škoda velkého rozsahu (§ 221 odst. 4 písm. a)), tj. nejméně 4 000 000 Sk.

Okolností podmiňující použití vyšší sazby je dále také skutečnost, že pachatel spáchá čin ze zvláštního motivu (§ 221 odst. 3 písm. b)), čímž se rozumí, že čin spáchá na objednávku, z pomsty, v úmyslu zakrýt nebo ulehčit jiný trestný čin, z národnostní, etnické nebo rasové nenávisti nebo nenávisti z důvodu barvy pleti, anebo se sexuálním motivem (§ 140 slov. trest. zák.).

Závažnějším způsobem jednání ve smyslu § 221 odst. 3 písm. c) se rozumí skutečnost, že pachatel spáchá trestný čin se zbraní, surovým nebo trýznivým způsobem, násilím, hrozbou bezprostředního násilí nebo hrozbou jiné těžké újmy, vlámáním, lstí, využitím tísně, nezkušenosti, odkázanosti nebo podřízenosti, porušením důležité povinnosti vyplývající z pachatelova zaměstnání, postavení nebo funkce nebo uložené mu podle zákona, činem spáchaným organizovanou skupinou, nebo na více osobách, anebo činem páchaným po delší čas (§ 138 slov. trest. zák.).

Nebezpečným seskupením jakožto znakem kvalifikované skutkové podstaty se rozumí zločinecká nebo teroristická skupina (§ 141 slov. trest. zák.). Krizovou situací se pro účely slovenského trestního zákona rozumí nouzový stav, výjimečný stav, válečný stav nebo válka (§ 134 odst. 2 slov. trest. zák.).

10.3 Trestný čin úvěrového podvodu

§ 222

Úverový podvod

(1) Kto vyláka od iného úver alebo zabezpečenie úveru tým, že ho uvedie do omylu v otázke splnenia podmienok na poskytnutie úveru alebo na splácanie úveru, a tak mu spôsobí malú škodu, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

(2) Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa páchateľ potrestá, ak ako zamestnanec, člen, štatutárny orgán, zástupca alebo iná osoba oprávnená konať za toho, kto úver poskytuje, umožní získať úver tomu, o kom vie, že nespĺňa podmienky určené na jeho poskytnutie.

I.

Základní skutková podstata úvěrového podvodu podle ustanovení § 222 odst. 1 slov. trest. zák. spočívá v jednání pachatele, který vyláká od jiné osoby úvěr nebo jeho zajištění

tím, že ji uvede v omyl v otázce splnění podmínek pro poskytnutí nebo splácení úvěru, a zároveň tím způsobí alespoň malou škodu. Právě způsobení škody je zásadním rozdílem oproti české právní úpravě. Výslovně je zde zmíněno, že skutková podstata úvěrového podvodu se vztahuje také na zajištění úvěru.

Uvedením v omyl se zde rozumí obdobně jako v české úpravě úvěrového podvodu uvedení nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů nebo zamlčení podstatných údajů v žádosti o úvěr, resp. v úvěrové smlouvě. Těmito údaji mohou být např. zkreslená výše skutečného příjmu, nereálné podnikatelské záměry, kdy pachatel úvěr nechce splácet nebo ví, že ho nebude moci splácet apod. Pachatelem může být pouze strana úvěrové smlouvy, v jejíž prospěch se úvěr sjednává (dlužník).

Také ve slovenském právu je třeba hledat výklad pojmů úvěr, resp. úvěrová smlouva v jiných než trestněprávních předpisech. Úvěrová smlouva je upravena prakticky identicky jako česká v ustanoveních § 497 a násl. zák. č. 513/1991 Zb., Obchodný zákonník, který byl po rozpadu společného státu slovenskou stranou převzat.

II.

Úvěrového podvodu podle odstavce druhého se může dopustit druhá strana úvěrové smlouvy, tedy osoba poskytující úvěr, resp. osoba za ní jednající v případě, že úvěr poskytuje právnická osoba (zpravidla banka). Trestného jednání se zde dopustí zaměstnanec, člen, statutární orgán, zástupce nebo jiná oprávněná osoba, která umožní získat úvěr osobě, která jinak podmínky pro jeho poskytnutí nesplňuje.

Kvalifikované skutkové podstaty podle dalších odstavců jsou konstruovány obdobně jako u trestného činu podvodu podle ustanovení § 221 slov. trest. zák.

III.

Slovenská úprava narozdíl od české netrestá jednání, kdy pachatel použije v souladu se zákonem získaný úvěr na jiné než v úvěrové smlouvě sjednané účely. Tato skutečnost je pouze důvodem, pro který může věřitel odstoupit od smlouvy o úvěru a požadovat vrácení poskytnutých peněžních prostředků spolu s úroky.

10.4 Trestný čin pojistného podvodu

§ 223

Poist'ovací podvod

(1) Kto vyláka od iného poistné plnenie tým, že ho uvedie do omylu v otázke splnenia podmienok na jeho poskytnutie, a tak mu spôsobí malú škodu, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

(2) Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa páchatel potrestá, ak ako zamestnanec, člen, zástupca alebo iná osoba oprávnená konať za toho, kto poistné plnenie poskytuje, napomáha získat' poistné plnenie tomu, o kom vie, že nespĺňa podmienky určené na jeho poskytnutie.

I.

Základní skutková podstata úvěrového podvodu podle ustanovení § 223 odst. 1 slov. trest. zák. spočívá v jednání pachatele, který vyláká od jiné osoby pojistné plnění tím, že ji uvede v omyl v otázce splnění podmínek pro poskytnutí takového plnění. I zde slovenská právní úprava vyžaduje, aby pachatel tímto svým jednáním způsobil malou škodu.

Pod vylákáním pojistného plnění od jiného tím, že ho pachatel uvede v omyl, je zde třeba rozumět nedůvodné uplatnění nároku na plnění z pojistné smlouvy, tedy např. to, že pachatel v rozporu se skutečností uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí nebo sám úmyslně vyvolá pojistnou událost, aby tak získal pojistné plnění, na které by jinak vůbec neměl nárok, nebo aby takové plnění získal ve větší výši, než jaká by mu skutečně náležela. Pachatelem tohoto trestného činu bude zpravidla pojištěný.

Výklad pojmů pojistná smlouva a dalších z oboru pojišťovnictví je třeba hledat především v zákoně č. 95/2002 Z. z., o pojišťovnictví, a dále pak v ustanovení § 788 a násl. zákona č. 40/1964 Zb., občianský zákoník. Oproti české úpravě se zde nenacházejí výraznější rozdíly v úpravě těchto institutů.

II.

Pojistného podvodu podle ustanovení § 223 odst. 2 slov. trest. zák. se dopustí fyzická osoba, která je oprávněná jednat za subjekt, který pojistné plnění poskytuje. Může to být zaměstnanec, člen, statutární orgán, zástupce nebo jiná oprávněná osoba.

Znaky kvalifikovaných skutkových jsou stanoveny obdobně jako u předešlých podvodných jednání.

10.5 Trestný čin kapitálového podvodu

§ 224

Kapitálový podvod

(1) Kto v súvislosti s ponukou, predajom alebo rozširovaním cenných papierov alebo iných listín, ktoré sľubujú účasť na majetkových výnosoch podniku, alebo kto v súvislosti s ponukou zvýšiť výnosy takého investovania v prospektoch alebo v iných propagačných materiáloch alebo prehľadoch týkajúcich sa majetkových pomerov alebo výnosov podniku vo vzťahu k väčšiemu počtu osôb uvádza nepravdivé údaje alebo nereálne údaje o výnosoch investovania alebo o majetkových pomeroch podniku, do ktorého sa má investovať, alebo kto nevýhody takého investovania zamlčí, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

I.

Kapitálový podvod představuje zvláštní typ podvodného jednání, který v českém právním řádu není samostatně definován. Cílem tohoto ustanovení je především postihnout zvláštní formy podvodného jednání, jakými jsou např. příslib účasti na majetkových výnosech podniku v souvislosti s nakládáním s cennými papíry nebo jinými listinami, dále pak uvádění nepravdivých nebo nadhodnocených údajů o výnosech z investování nebo o majetkových poměrech podniku (především skutečná možnost dosáhnouti zisku), do kterého chce osoba investovat, případně úmyslné zamlčení nevýhod takového investování (pachatel uvádí pouze výhody a neupozorní na rizika).

Toto ustanovení má poměrně blízko ke klamavé reklamě, jelikož kapitálový podvod je možno spáchat také prostřednictvím různých prospektů, přehledů a jiných propagačních materiálů, kdy pachatel šíří o zpravidla vlastním podniku, jeho výrobcích či výkonech údaje, které jsou způsobilé vyvolat určitou klamnou představu investora. Investor takto jednáje v omylu uskuteční investici, kterou by jinak nezrealizoval.

II.

V základní skutkové podstatě se u trestného činu kapitálového podvodu nevyžaduje způsobení škody. Závažnost jednání pachatele je zde vyjádřena tím, že se podvodného jednání musí dopustit vůči většímu počtu osob, čímž se rozumí více než 50 osob.

U kvalifikovaných skutkových podstat jsou těžší následky stanoveny obdobně jako u předešlých trestných činů.

10.6 Trestný čin subvenčního podvodu

§ 225

Subvenční podvod

(1) Kto vyláka od iného dotáciu, subvenciu, príspevok alebo iné plnenie zo štátneho rozpočtu, z rozpočtu verejnoprávnej inštitúcie, rozpočtu štátneho fondu, rozpočtu vyššieho územného celku alebo rozpočtu obce, ktorých poskytnutie alebo použitie je podľa všeobecne záväzného právneho predpisu viazané na podmienky, ktoré nespĺňa, a to tým, že ho uvedie do omylu v otázke ich splnenia, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

(2) Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto neoprávnene získaní dotáciu, subvenciu, príspevok alebo iné plnenie zo štátneho rozpočtu, z rozpočtu verejnoprávnej inštitúcie, rozpočtu štátneho fondu, rozpočtu vyššieho územného celku alebo rozpočtu obce použije v rozsahu väčšom na iný ako určený účel.

(3) Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak ako zamestnanec, člen, zástupca alebo iná osoba oprávnená konať za toho, kto dotáciu, subvenciu, príspevok alebo iné plnenie zo štátneho rozpočtu, z rozpočtu verejnoprávnej inštitúcie, rozpočtu štátneho fondu, rozpočtu vyššieho územného celku alebo rozpočtu obce poskytuje, umožní získať dotáciu, subvenciu, príspevok alebo iné plnenie zo štátneho rozpočtu, z rozpočtu verejnoprávnej inštitúcie, rozpočtu štátneho fondu, rozpočtu vyššieho územného celku alebo rozpočtu obce tomu, o kom vie, že nespĺňa podmienky určené na jeho poskytnutie.

I.

Trestný čin subvenčního podvodu obsahuje obdobně jako v českém právu (kde je upraven v rámci úvěrového podvodu) dvě základní skutkové podstaty. První podle odstavce 1 spočívá v jednání pachatele, který vyláká peněžní prostředky z veřejných rozpočtů, a to zejména tím, že v žádosti a jiných souvisejících podkladech uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje anebo zamlčí podstatné údaje. Tímto svým jednáním uvede subjekt rozhodující o takových prostředcích v omyl a ten mu na základě toho poskytne dotaci, subvenci nebo jiné obdobné prostředky, na které by jinak neměl nárok.

Druhá trochu nešťastně formulovaná základní skutková podstata subvenčního podvodu uvedená v odstavci druhém představuje jednání pachatele, který prostředky popsané v odstavci 1 použije na jiný než určený účel. Za použití čistě jazykového výkladu bychom dospěli k závěru, že trestné je pouze jednání, kdy pachatel použije na jiný než sjednaný účel dotaci nebo jiné prostředky neoprávněně získané. Domnívám se však, že zákonodárce tím spíše zamýšlel trestat jednání pachatele, který tyto prostředky získá sice v souladu se zákonem, ale poté je použije na jiný než sjednaný účel. Tato úprava odpovídá úpravě české.

II.

Odstavec třetí obdobně jako u úvěrového nebo pojistného podvodu upravuje jednání pachatele, který je zde ve zvláštním postavení, díky kterému má možnost ovlivnit rozhodnutí o tom, komu budou peněžní prostředky poskytnuty. Opět se může jednat o fyzickou osobu, která je oprávněna jednat za subjekt, který peněžní prostředky poskytuje.

III.

V základních skutkových podstatách dokonání subvenčního podvodu nevyžaduje způsobení škody, to je znakem až skutkových podstat kvalifikovaných, které jsou upraveny obdobně jako u výše vymezených podvodných jednání.

11. ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zaměřil především na trestné činy podvodu, pojistného podvodu a úvěrového podvodu. Po podrobném prostudování jejich skutkových podstat a také judikatury k těmto činům se vztahující je na místě vyslovit pochybnost, zda se zákonodárce v úpravě těchto jednání vydal zcela správným směrem.

Jednou ze základních zásad trestního práva je zásada subsidiarity trestní represe (případně též pomocná role trestního práva nebo princip ultima ratio). Podle této zápsy by trestněprávní ochrana měla nastoupit až tam, kde nepostačí ochrana poskytovaná jinými právními odvětvími, případně v širším smyslu až tam, kde nepostačí jakákoli (tedy i neprávní) opatření, např. ekonomická, politická či sociální.

V duchu této zásady pak nutně musí vyvstat otázka, zda zakotvení zvláštních skutkových podstat pojistného a úvěrového podvodu (v novém návrhu trestního zákona navíc oddělen podvod dotační) nepředstavuje pouze rozšíření trestní represe a tím kriminalizaci jednání, která ve skutečnosti trestněprávní ochranu nepotřebují.

Tomuto názoru odpovídá také skutečnost, že trestné činy pojistného ani úvěrového podvodu nevyžadují ve svých základních skutkových podstatách vyvolání poruchy (např. způsobení škody). V praxi pak díky tomu může docházet k postihu jednání, která by ve skutečnosti prostředky trestního práva být postihována neměla, jelikož existují jiné občansko-nebo obchodněprávní prostředky, jež poskytují v daném případě ochranu dostatečnou.

Je tomu tak např. v situaci, kdy dlužník použije úvěr na jiný než stanovený účel, úvěr však splácí a nezpůsobí věřiteli žádnou škodu. V tomto případě se jeví jako zcela dostačující úprava obchodního zákoníku, která opravňuje věřitele od smlouvy o úvěru odstoupit pro její podstatné a závažné porušení. Trestněprávní ochrana je zde nadbytečná.

Podobné příklady by se daly jmenovat i u trestného činu pojistného podvodu, kdy zákon o pojistné smlouvě opravňuje pojistitele v případě porušení zákona nebo pojistné smlouvy pojistné plnění odmítnout nebo jeho výši snížit. Ochrana poskytovaná soukromým právem se v těchto případech jeví jako dostačující.

Návrh nového trestního zákona však vzal v úvahu tyto názory pouze zčásti. U většiny základních skutkových podstat tak stále není jejich znakem způsobení škody, což spolu s novým formálním pojetím trestného činu bude moci někdy v praxi představovat nepřiměřenou tvrdost zákona.

Nezodpovězenou otázkou zůstává také to, proč zákonodárce vytvořil pouze některé zvláštní skutkové podstaty podvodných jednání, když v praxi se jich vyskytuje mnohem více. Jedná se např. o leasingový podvod, směnečný a šekový podvod, celou řadu podvodů spáchaných prostřednictvím Internetu (Phishing, Pharming, Dialer, CyberCash, zneužívání Homebankingu...) a další, které jsou podřazovány pod obecnou skutkovou podstatu podvodu.

12. POUŽITÁ LITERATURA

- 1) Kallab, J., Hermitt, V.: Trestní zákony československé platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 2.přepřacované vydání. Praha. 1927
- 2) Miříčka, A: Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha. 1934
- 3) Breier, Š. a kol.: Trestní zákon: komentář. 1.vydání. Praha: Orbis. 1964
- 4) Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. I.díl. II.díl. 6.doplněné a přepřacované vydání. Praha: C.H.Beck. 2004
- 5) Novotný, F., Růžička, M.: Trestní zákon, trestní řád a související předpisy (komentář). 2.doplněné vydání. Praha: EUROUNION. 2002
- 6) Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 25.vydání. Praha: Linde. 2007
- 7) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2.vydání. Praha: Linde. 2006.
- 8) Novotný, O., Vanduchová, M. a kol.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část. 5.vydání. Praha: ASPI. 2007
- 9) Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. 5.vydání. Praha: ASPI. 2007
- 10) Solnař, V., Fenyk, J., Císařová D.: Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepřacované a doplněné vydání. Praha: Orac. 2003
- 11) Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1.vydání. Praha: C.H.Beck. 2005
- 12) Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 2.vydání. Praha: ASPI. 2004
- 13) Šámal, P.: Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. C.H.BECK, Praha, 2001
- 14) Šámal, P.: Osnova trestního zákoníku 2004-2006. 1.vydání. Praha: C.H.Beck. 2006
- 15) Aktuální problémy rekodifikace trestního práva hmotného. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2007
- 16) Draštík, A., Hasch, K., Kučera, P., Rizman, S.: Přehled judikatury: Trestné činy proti majetku / podvod. Praha: ASPI. 2003
- 17) Draštík, A., Hasch, K., Kučera, P., Rizman, S.: Přehled judikatury: Trestné činy proti majetku – IV. Praha: ASPI. 2004

- 18) Frgal, O.: Soud lze uvést v omyl. Trestní právo 01/2008
- 19) Soukup, P.: Způsobení škody u podvodu a jeho zvláštních druhů. Trestní právo 04/2007
- 20) Soukup, P.: Jednání pachatele podvodu a jeho zvláštních druhů v česko-německé komparaci. Trestní právo 10/2007
- 21) Teryngel, J., Říha, M.: K některým aspektům trestné součinnosti u podvodu a úvěrového podvodu. Trestní právo 9/2006
- 22) Študentová, M.: Podvody, krádeže a některá další trestná činnost spojená s Internetem. Trestní právo 06/2007
- 23) Herczeg, J.: K pojmu „úvěru“ u trestného činu úvěrového podvodu. Trestní právo 1/2004
- 24) Soukup, P.: Poškozený a jeho postavení v trestním řízení obecně a s přihlédnutím k řízením ve věcech podvodných jednání. Trestní právo 9/2006
- 25) Berka, J.: Podvod, pojistný podvod a úvěrový podvod v českém trestním právu. Trestní právo 6/2002

13. OBSAH

1. Úvod	4
2. Historický vývoj trestného činu podvodu	6
2.1. Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř.z.	6
2.2. Trestní zákon č. 86/1950 Sb.	9
2.3. Trestní zákon č. 140/1961 Sb. (ve znění úč. od 1.1. 1962 do 30.6. 1990)	10
2.4. Trestní zákon č. 140/1961 Sb. (ve znění úč. od 1.7. 1990)	13
3. Trestný čin podvodu dle § 250 trest. zákona	16
3.1. Znaky skutkové podstaty trestného činu	16
3.2. Objekt trestného činu podvodu	16
3.3. Objektivní stránka trestného činu podvodu	17
3.4. Subjekt trestného činu podvodu	21
3.5. Subjektivní stránka trestného činu podvodu	22
4. Vztah trestného činu podvodu k jiným trestným činům	24
4.1. Trestný čin poškozování cizích práv podle § 209 trest. zákona	24
4.2. Trestný čin krádeže podle § 247 trest. zákona	24
4.3. Trestný čin zpronevěry podle § 248 trest. zákona	24
4.4. Trestný čin provozování nepoctivých her a sázek podle § 250c trest. zákona	25
4.5. Trestný čin lichvy podle § 253 trest. zákona	25
4.6. Trestný čin zatajení věci podle § 254 trest. zákona	25
4.7. Trestný čin nepřímého úplatkářství podle § 162 odst. 1 trest. zákona	26
4.8. Trestný čin pletich v souvislosti s veřejnou soutěží podle § 128b písm. b) a pletich při veřejné dražbě podle 128c písm. b) trest. zákona	26
4.9. Trestný čin padělání a pozměňování peněz podle § 140 odst. 2 trest. zákona	27
4.10. Trestný čin zkrácení daně, poplatku a jiné povinné platby podle § 148 trest. zákona	27

4.11. Vztah k dalším trestným činům	28
5. Trestný čin pojistného podvodu dle § 250a trest. zákona	29
5.1. Vymezení základních pojmů	29
5.2. Skutková podstata trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst.1	31
5.3. Skutková podstata trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst.2	33
5.4. Vztah mezi základními skutkovými podstatami trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst. 1 a 2	34
5.5. Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst. 3, 4 a 5	34
6. Vztah trestného činu pojistného podvodu k jiným trestným činům	36
6.1. Trestný čin podvodu podle § 250 trest. zákona	36
6.2. Vztah k dalším trestným činům	36
7. Trestný čin úvěrového podvodu dle § 250b trest. zákona	37
7.1. Vymezení základních pojmů	37
7.2. Skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst.1	38
7.3. Skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst.2	40
7.4. Vztah mezi základními skutkovými podstatami trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 a 2	41
7.5. Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 3, 4 a 5	41
8. Vztah trestného činu úvěrového podvodu k jiným trestným činům	42
8.1. Trestný čin podvodu podle § 250 trest. zákona	42
8.2. Vztah k dalším trestným činům	42
9. Vládní návrh trestního zákoníku	43
9.1. Celková právní úprava	43
9.2. Podvodná jednání	44
9.3. Trestný čin podvodu	45

9.4. Trestný čin poisťného, úverového a dotačného podvodu	46
10. Slovenská právni úprava	49
10.1. Zákon č. 300/2005 Z.z.	49
10.2. Trestný čin podvodu	49
10.3. Trestný čin úverového podvodu	50
10.4. Trestný čin poisťného podvodu	51
10.5. Trestný čin kapitálového podvodu	52
10.6. Trestný čin subvenčného podvodu	53
11. Závěr	55
12. Použitá literatúra	56